

Utlåtande Rotel VI (Dnr 2017/002048)

Stockholms stads program för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken 2018-2021 (Program för ANDT-politiken)

Förslag från Socialnämnden

Uppdrag från budget

Kommunstyrelsen föreslår att kommunfullmäktige beslutar följande.
Stockholms stads program för alkohol-, narkotika-, dopnings och tobakspolitiken 2018-2021 godkänns enligt bilaga 2 till utlåtandet.

Föredragande borgarrådet Åsa Lindhagen anför följande.

Ärendet

Socialnämnden och utbildningsnämnden fick i budget 2017 i uppdrag att revidera stadens alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobaksprogram (ANDT-program), då den förra programperioden sträckte sig till och med 2012. Varje kommun förväntas anta styrdokument som inkluderar ANDT-arbetet och som utgår från den nya nationella ANDT-strategin.¹

Förslaget till reviderat program för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken 2018-2021 syftar till att lyfta fram utvecklingsområden för staden i ANDT-relaterade frågor, med det övergripande målet att Stockholm ska vara en stad fri från narkotika och dopning, med minskade medicinska och sociala skador orsakade av alkohol samt med ett minskat tobaksbruk.

Programmet består av sex långsiktiga mål, som följs av delmål och förslag till aktiviteter för programperioden 2018-2021.

¹ Strategi och handlingsplan för ANDT-arbetet i Stockholms län 2017–2020

Den yttersta målgruppen för Stockholms ANDT-arbete är stadens alla invånare, men programmet har ett särskilt fokus på insatser som handlar om att skydda barn och unga mot eget och andras skadliga bruk av ANDT.

Arbetet har genomförts av socialförvaltningen, i samarbete med utbildningsförvaltningen. Arbetet har letts av en styrgrupp i samråd med en arbetsgrupp och i samverkan med ett stort antal medarbetare inom staden samt professionella och ideella samverkanspartners.

Inför programarbetet har en kartläggning, som beskriver nuläget vad gäller konsumtion och skador av ANDT inom Stockholms stad, tagits fram. Kartläggningen åskådliggör både positiva resultat och utmaningar för staden.

Beredning

Ärendet har initierats av Socialnämnden och remitterats till Stadsledningskontoret, samtliga facknämnder utom valnämnden, samtliga stadsdelsnämnder, samt till Stockholms Stadshus AB, kommunstyrelsens råd för funktionshinderfrågor, kommunstyrelsens råd för mänskliga rättigheter, kommunstyrelsens pensionärsråd, Brukarinflytandesamordnare Beroendecentrum Stockholms län landsting (BISAM), Brukarrådet Stockholms läns sjukvårdsområde (SLSO), Convictus dagverksamhet Råd & Stöd, Equal Stockholm (RFHL), Ersta Vändpunkten, Ersta Diakoni, Halmat kung fu Club, Hammarby IF Boxning, Hälso- och sjukvårdsnämnden i Stockholms län landsting, Hässelby SK IBK, Kungsholmen Basket, Länsstyrelsen i Stockholms län, Maskrosbarn, Polisregion Stockholm, QvinnoQraft, Sköndals IK FK, -, Storstockholm, Taekwon-Do Akademin Södermalm IF, Trygga Barnen. Stockholms Stadshus AB har remitterat vidare till samtliga dotterbolag inom koncernen.

Bolagen, förutom Stockholm Business Region (SBR), har avstått från att svara. Kyrkogårdsnämnden och Trafiknämnden avstår ifrån att besvara remissen. Exploateringsnämnden, Utbildningsnämnden, Överförmyndarnämnden, Kommunstyrelsens råd för mänskliga rättigheter, Kommunstyrelsens pensionärsråd, Brukarrådet Stockholms läns sjukvårdsområde (SLSO), Convictus dagverksamhet Råd & Stöd, Ersta Vändpunkten, Ersta Diakoni, Halmat kung fu Club, Hammarby IF Boxning, Hässelby SK IBK, Kungsholmen Basket, Maskrosbarn, QvinnoQraft, Sköndals IK FK, Storstockholm, Taekwon-Do Akademin Södermalm IF och Trygga Barnen har inte inkommit med svar.

Stadsledningskontoret ställer sig positivt till förslaget och i synnerhet till att insatser för att skydda barn och unga mot eget och andras bruk av ANDT utgör grunden i programmet.

Arbetsmarknadsnämnden är i huvudsak positiv till programmet och anser att dess innehåll är bra och i linje med relevant forskning. Därutöver har nämnden mindre förslag på justeringar.

Fastighetsnämnden anser att innehållet i programmet är angeläget och relevant med tydliga mål och delmål. Då nämnden anser att dess verksamhet enbart berörs av den del som avser stadens arbetsgivaransvar vad gäller rökfri arbetstid tar den inte ställning till programmet som helhet.

Idrottsnämnden ser positivt på förslaget och lämnar ett antal förslag på justeringar.

Kulturnämnden anser att programmet är i stort sett bra och ändamålsenligt, men ser behovet av förtydligande avseende flera aktiviteter, däribland rökfri arbetstid, trygghetsskapande åtgärder och kunskapsstöd om ANDT-frågor.

Miljö-och hälsoskyddsnämnden ser positivt på förslaget som anses adressera angelägna frågor. Därutöver lämnar nämnden förslag på justeringar avseende områdena tobak och dopning.

Servicenämnden stödjer förslaget som anses vara tydligt och strukturerat och lyfter att frågan om rökning i det systematiska arbetsmiljöarbetet borde beröras av stadens alla verksamheter i egenskap av arbetsgivare.

Stadsbyggnadsnämnden ställer sig positiv till förslaget och har en synpunkt avseende hur och när information om rökfri arbetstid ska förmedlas till nya medarbetare i staden.

Äldrenämnden är i huvudsak positiv till förslaget men anser att målgruppen äldre över 65 år behöver tydliggöras i större omfattning.

Bromma stadsdelsnämnd anser att förslaget är tydligt och i sin helhet väl genomarbetat, men har några synpunkter, däribland avseende ansvarsfördelningen vad gäller det dopningsförebyggande arbetet.

Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd är i huvudsak positiv till förslaget till program och har förslag på mindre justeringar. Däribland anser nämnden att huvudansvaret för det dopningsförebyggande arbetet borde bäras av staden centralt och har synpunkter på mätbarheten av en indikator.

Farsta stadsdelsnämnd anser att förslaget till program är väl genomarbetat och ställer sig positiv till det.

Hägersten-Liljeholmens stadsdelsnämnd ser överlag positivt på förslaget, som anses vara väl genomarbetat. Därutöver anser nämnden att huvudansvaret för det dopningsförebyggande arbetet borde bäras av staden centralt.

Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd är mycket positiv till det nya programmet i sin helhet men har synpunkter på ansvarsfördelningen vad gäller det dopningsförebyggande arbetet.

Kungsholmens stadsdelsnämnd är i huvudsak positiv till programmet men vill se ett tydligare fokus på barn som växer i familjer med missbruksproblematik. Utöver detta har nämnden förslag på mindre justeringar, däribland avseende ansvarsfördelningen för det dopningsförebyggande arbetet.

Norrmalms stadsdelsnämnd anser att det reviderade programmet är väl genomarbetat och har förslag på justeringar, bland annat för att adressera spelmissbruksproblematiken samt snus.

Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd ser positivt på förslaget som helhet och har några förslag på justeringar. Nämnden anser bland annat att huvudansvaret för det dopningsförebyggande arbetet borde bäras av staden centralt.

Skarpnäcks stadsdelsnämnd anser att programmet är i stort välgrundat och förankrat och är i huvudsak positiv till förslaget och framför förslag på justeringar. Nämnden anser bland annat huvudansvaret för det dopningsförebyggande arbetet borde bäras av staden centralt.

Skärholmens stadsdelsnämnd ser positivt på förslaget och lämnar synpunkter på mindre justeringar, bland annat om det dopningsförebyggande arbetet och det sammanhållet stöd till målgruppen.

Spånga-Tensta stadsdelsnämnd anser att programmet i sin helhet är bra utformat och tar helhetsgrepp över frågorna. Utöver detta framför nämnden att huvudansvaret för det dopningsförebyggande arbetet borde bäras av staden centralt.

Södermalms stadsdelsnämnd ser positivt på förslaget till revidering av programmet men anser att barn och unga med funktionsnedsättningar, i synnerhet med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, bör lyftas i programmet.

Ålvsjö stadsdelsnämnd ställer sig positiv till programmet i sin helhet.

Östermalms stadsdelsnämnd är positiv till programmet som har tagit fram som utgår ifrån nationella dokument och är överskådligt och användbart. Nämnden har förslag på mindre förtydliganden, bland annat avseende föräldraskapsstöd och fältverksamheter.

Stockholms Stadshus AB ser i övrigt positivt på förslaget.

Kommunstyrelsens råd för funktionshinderfrågor ställer sig bakom programmets övergripande strategier och mål men anser att ha funktionshinder borde nämnas som en ökad riskbenägenhet samt att folkhälsan borde lyftas fram bredare.

Brukarinflytandesamordnare Beroendecentrum Stockholms län landsting (BISAM) lämnar detaljerade synpunkter och justeringsförslag. Bland annat lyfts vikten av att stärka stödet till personer med riskbruk och missbruk samt till anhöriga, i synnerhet till barnfamiljer där missbruksproblematik finns, adressera frågan om spelberoende och ytterligare stärka folkhälsoperspektivet.

Equal Stockholm (RFHL) ställer sig i huvudsak bakom förslaget till program och lämnar ett antal förslag på justeringar och förtydliganden i programmet.

Hälso- och sjukvårdsnämnden i Stockholms län landsting anser att förslaget till program är väl genomarbetat och ställer sig bakom det.

Länsstyrelsen i Stockholms län tillstyrker förslaget till program och lämnar övergripande samt specifika synpunkter, med förslag på förtydligande och justeringar.

Polisregion Stockholm anser att samtliga verksamheter i staden bör arbeta mot hantering av narkotika på stadens öppna drogsener samt att antalet sena alkoholserveringstillstånd bör begränsas.

Mina synpunkter

Stockholm ska vara en stad där alla invånare oavsett bakgrund har lika möjligheter att skapa sig ett gott liv och ha en god hälsa. Skador relaterade till alkohol, narkotika, dopning och tobak (ANDT) drabbar såväl individen, både psykiskt och fysiskt, som närstående. Människor som lever i social utsatthet löper högre risk för att utveckla ANDT-relaterad problematik och drabbas hårdare av konsekvenserna. Därför är arbetet med dessa frågor centralt för en god folkhälsa och gynnar även det förebyggande trygghetsarbetet. ANDT-politiken handlar ytterst om att stärka den sociala hållbarheten i samhället och öka jämlikheten mellan människor.

Att skapa gynnsamma och jämlika livsvillkor för alla unga stockholmare är ett av våra viktigaste uppdrag. Barn och unga har rätt till en trygg och hälsosam uppväxt. De är individer med rättigheter och behov som behöver tillgodoses. Därför genomsyras programmet av ett tydligt barnrättsperspektiv, där insatser för att skydda barn och unga mot eget och andras bruk, samt förebyggande arbete i ett tidigt skede, är grundläggande.

För att åstadkomma förändring är det centralt att både bedriva ett universellt förebyggande arbete och samtidigt synliggöra och ta hänsyn till de olika förutsättningar och behov som finns bland stockholmarna. Jag tänker särskilt på kvinnor och flickor som ofta drabbas hårdare av ANDT-relaterade skador men samtidigt har svårare att få adekvat stöd och skydd. Jag tänker

också på äldre personer, personer med funktionsnedsättning och HBTQ-personer, som alla löper högre risk att utveckla ANDT-relaterad problematik. Därför är det positivt att programmet präglas av ett intersektionellt perspektiv och lyfter fram att olika maktstrukturer och olika diskrimineringsgrunder kan samspela och förstärka varandra. Det är en förutsättning för att kunna bedriva ett effektivt ANDT-arbete som gynnar hälsan för alla stadens invånare oavsett bakgrund.

Efter inkomna synpunkter under remissrundan har ett antal justeringar gjorts, bland annat har folkhälsoperspektivet samt funktionshinderperspektivet lyfts och det förebyggande arbetet, genom föräldraskapsstöd, har förstärkts ytterligare.

Jag anser att vi genom detta program med de föreslagna justeringarna ger staden verktyg för att bedriva både ett universellt folkhälsofrämjande arbete och samtidigt möjliggör för grupper och individer som har behov av mer specifika eller ytterligare insatser att också få tillgång till sådana.

Bilagor

1. Reservationer m.m.
2. Program för alkohol-, narkotika-, dopnings och tobakspolitiken 2018-2021
3. Definitioner och begrepp
4. Tabell med programmets mål samt förslag på indikatorer
5. Kartläggning Stockholms stad 2017, Konsumtion och skador av ANDT
6. Framgångsfaktorer för lokalt förebyggande arbete

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådets förslag.

Kommunstyrelsen delar borgarrådsberedningens uppfattning och föreslår att kommunfullmäktige beslutar följande.

Stockholms stads program för alkohol-, narkotika-, dopnings och tobakspolitiken 2018-2021 godkänns enligt bilaga 2 till utlåtandet.

Stockholm den 30 maj 2018

På kommunstyrelsens vägnar:
K A R I N W A N N G Å R D

Åsa Lindhagen

Ulrika Gunnarsson

Remissammanställning

Ärendet

Socialnämnden och utbildningsnämnden fick i budget 2017 i uppdrag att revidera stadens ANDT-program, då den förra programperioden sträckte sig till och med 2012. Varje kommun förväntas anta styrdokument som inkluderar ANDT-arbetet och som utgår från den nya nationella ANDT-strategin.

Förslaget till reviderat program för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken 2018-2021 syftar till att lyfta fram utvecklingsområden för staden i ANDT-relaterade frågor, med det övergripande målet att Stockholm ska vara en stad fri från narkotika och dopning, med minskade medicinska och sociala skador orsakade av alkohol samt med ett minskat tobaksbruk. Programmets ändamål har tydliggjorts genom att ändra benämningen från ”ANDT-program” till ”program för ANDT-politik”.

Programmet består av sex långsiktiga mål, som följs av delmål och förslag till aktiviteter för programperioden 2018-2021.

Den yttersta målgruppen för Stockholms ANDT-arbete är stadens alla invånare, men programmet har ett särskilt fokus på insatser som handlar om att skydda barn och unga mot eget och andras skadliga bruk av ANDT.

Arbetet har genomförts av socialförvaltningen, i samarbete med utbildningsförvaltningen. Arbetet har letts av en styrgrupp i samråd med en arbetsgrupp och i samverkan med ett stort antal medarbetare inom staden samt professionella och ideella samverkanspartners

Inför programarbetet har en kartläggning, som beskriver nuläget vad gäller konsumtion och skador av ANDT inom Stockholms stad, tagits fram. Kartläggningen åskådliggör både positiva resultat och utmaningar för staden

Programmets mål

Programmet syftar till att lyfta fram utvecklingsområden för staden i ANDT-relaterade frågor, med det övergripande målet att Stockholm ska vara en stad fri från narkotika och dopning, med minskade medicinska och sociala skador orsakade av alkohol samt med ett minskat tobaksbruk.

Programmet består av sex långsiktiga mål. Målen formuleras helt i enlighet med målen i regeringens ANDT-strategi för åren 2016–2020 och relaterar också till Stockholms läns regionala strategi och handlingsplan för ANDT-

arbetet i Stockholms län 2017–2020.² Överenskommelsen mellan kommunerna i länet och Stockholms läns landsting; Samverkan kring personer med missbruk och beroende, är ytterligare ett viktigt styrdokument som programmet relaterar till.³

Varje långsiktigt mål inleds med en text, som beskriver målområdet, samt prioriterade målgrupper och insatsområden. Under varje långsiktigt mål listas prioriterade delmål. Delmålen baseras på vad som framkommit i kartläggningen om ANDT-situationen i Stockholms stad samt kunskap och forskning inom ANDT-området, tillsammans med prioriteringar gjorda av medarbetare i staden och många av stadens samverkanspartners. Delmålen är tänkta att implementeras i verksamhetsplaner (i ILS) för respektive nämnd och bolag, via mål eller aktiviteter. Då samverkan är mycket betydelsefull vad gäller många av delmålen, anges alltid ansvariga nämnder och den nämnd som har huvud- och samordningsansvar skrivs först. Nämnderna och bolagen kan ta hjälp och inspiration av programmets Förslag till aktiviteter, som finns inlagda i delar av programmet. Dessa förslag till aktiviteter fungerar som några inspirerande exempel och ska inte ses som tvingande eller heller som tillräckliga för att nå måluppfyllelse.

Målgrupper

Programmets yttersta målgrupp är stadens alla invånare. Programmet har ett särskilt fokus på insatser som handlar om att skydda barn och unga mot eget och andras skadliga bruk av ANDT.

I programmet återkommer följande målgrupper:

- Barn och unga (0-17 år)
- Unga vuxna (18-25 år)
- Vuxna (26-65 år)
- Äldre (>65år)

Mottagare av programmet är stadens medarbetare som arbetar med och för stadens invånare. Programmet omfattar stadens alla nämnder och bolag.

Programmets innehåll

² Länsstyrelsen i Stockholms Län Strategi och handlingsplan för ANDT-arbetet i Stockholms län 2017–2020

³ Överenskommelse mellan Stockholms läns landsting och kommunerna i Stockholms län om samverkan kring personer med missbruk/beroende

Programmets innehåll är brett och innefattar tillgänglighetsbegränsande arbete, skydd av barn och unga, förebyggande arbete, tidiga insatser, vård och behandling samt viljeriktningar för samarbetet med andra länder, framför allt inom Europa och EU. Programmet genomsyras av flera viktiga perspektiv, som gäller för alla långsiktiga mål och delmål i programmet: jämlikhetsperspektiv, HBTQ- perspektiv, barnrättsperspektiv, jämställdhetsperspektiv samt funktionshindersperspektiv. Då ärendet berör och påverkar kvinnor, män, flickor och pojkar, har en jämställdhetsanalys gjorts. Den kartläggning som programmet grundas i beskriver skillnader och likheter mellan kvinnors-, mäns-, flickors- och pojkars konsumtion och skador av ANDT. De långsiktiga målen som finns i programmet genomsyras av ett jämställdhetsperspektiv. Programmets delmål, samt tillhörande förslag till indikatorer och förslag till aktiviteter är utformade för att bidra till jämställdhet och social jämlikhet.

Fyra bilagor medföljer programmet. En bilaga utgörs av fullängdsversionen av kartläggningen kring konsumtion- och skador av ANDT i Stockholms stad. En bilaga listar begrepp och definitioner. En annan bilaga utgörs av en tabell över programmets alla delmål med tillhörande förslag på indikatorer. Ytterligare en bilaga fungerar som en kunskapsdel, som kan ge stöd i det lokala förebyggande arbetet.

Programmets uppföljning

Programmets delmål ska följas upp av respektive nämnd och bolag under gällande programperiod. För att underlätta uppföljningen innehåller programmet förslag på indikatorer kopplade till några av delmålen. Dessa återfinns i *Bilaga 1.2: Tabell med programmets långsiktiga mål och delmål*. Socialnämnden har ett särskilt ansvar i att stötta nämnder och bolag i implementeringen. Programmet ska följas upp i sin helhet år 2021.

Programperiod

Programperioden föreslås vara 2018-2021.

Socialnämnden

Socialnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 19 december 2017 att godkänna förslaget till Stockholms stads program för alkohol-, narkotika-, dopnings-, och tobakspolitiken 2018-2021, och att överlämna ärendet till kommunstyrelsen.

Reservation anfördes av Andréa Ström m.fl. (alla M), *bilaga 1*.

Socialförvaltningen tjänsteutlåtande daterat den 20 november 2017 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen anser att det är betydelsefullt att revidera stadens tidigare program mot alkohol, narkotika, dopning och tobak. De nyligen framtagna strategierna på nationell och regional nivå har aktualiserat frågan, då landets kommuner förväntas ta fram egna styrdokument i frågan. I staden finns också behov av att ta ett samlat grepp kring de insatser som görs inom ANDT-området.

I staden finns både positiva trender och stora utmaningar vad gäller konsumtion och skador av ANDT. För att minska skadorna, behöver breda generella insatser ske, samtidigt som de grupper av individer som behöver mer insatser också erbjuds detta. Förvaltningen anser att arbetet kräver en bred samsyn och ett gemensamt ansvar mellan olika aktörer inom staden, då de insatser som gör skillnad inom ANDT-området är frågor och faktorer som ägs och påverkas av flertalet av stadens verksamheter.

Beredning

Ärendet har initierats av Socialnämnden och remitterats till Stadsledningskontoret, samtliga facknämnder utom valnämnden, samtliga stadsdelsnämnder, samt till Stockholms Stadshus AB,, kommunstyrelsens råd för funktionshinderfrågor, kommunstyrelsens råd för mänskliga rättigheter, kommunstyrelsens pensionärsråd, Brukarinflytandesamordnare Beroendecentrum Stockholms län landsting (BISAM), Brukarrådet Stockholms läns sjukvårdsområde (SLSO), Convictus dagverksamhet Råd & Stöd, Equal Stockholm (RFHL), Ersta Vändpunkten, Ersta Diakoni, Halmat kung fu Club, Hammarby IF Boxning, Hässelby SK IBK, Kungsholmen Basket, Länsstyrelsen i Stockholms län, Maskrosbarn, Polisregion Stockholm, QvinnoQraft. Sköndals IK FK, Stockholms län landsting- Hälso och sjukvårdsförvaltningen, Storstockholm, Taekwon-Do Akademin Södermalm IF, Trygga Barnen. Stockholms Stadshus AB har remitterat vidare till samtliga dotterbolag inom koncernen.

Bolagen, förutom Stockholm Business Region (SBR), har avstått från att svara. Kyrkogårdsnämnden samt Trafiknämnden avstår ifrån att besvara remissen. Exploateringsnämnden, Utbildningsnämnden, Överförmyndarnämnden, Kommunstyrelsens råd för mänskliga rättigheter, Kommunstyrelsens pensionärsråd, Brukarrådet Stockholms läns sjukvårdsområde (SLSO), Convictus dagverksamhet Råd & Stöd, Ersta

Vändpunkten, Ersta Diakoni, Halmat kung fu Club, Hammarby IF Boxning, Hässelby SK IBK, Kungsholmen Basket, Maskrosbarn, QvinnoQraft, Sköndals IK FK, Storstockholm, Taekwon-Do Akademin Södermalm IF, Trygga Barnen har inte inkommit med svar.

Innehållsförteckning	Sid
Stadsledningskontoret.....	12
Arbetsmarknadsnämnden	13
Fastighetsnämnden	13
Idrottsnämnden	14
Kulturnämnden	17
Miljö- och hälsoskyddsnämnden	19
Servicenämnden	21
Stadsbyggnadsnämnden	22
Äldrenämnden	23
Bromma stadsdelsnämnd	24
Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd	24
Farsta stadsdelsnämnd	25
Hägersten-Liljeholmens stadsdelsnämnd	26
Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd	27
Kungsholmens stadsdelsnämnd	28
Norrmalms stadsdelsnämnd	28
Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd	29
Skarpnäcks stadsdelsnämnd	30
Skärholmens stadsdelsnämnd	30
Spånga-Tensta stadsdelsnämnd	32
Södermalms stadsdelsnämnd	33
Älvsjö stadsdelsnämnd	33
Östermalms stadsdelsnämnd	34

Stockholms Stadshus AB	35
Kommunstyrelsens råd för funktionshinderfrågor	35
Brukarinflytandesamordnare Beroendecentrum Stockholms län landsting	36
Equal Stockholm (RFHL).....	44
Hälso- och sjukvårdsnämnden i Stockholms läns landsting.....	50
Länsstyrelsen i Stockholms län	51
Polismyndigheten, polisregion Stockholm.....	55

Stadsledningskontoret

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande daterat den 4 april 2018 har i huvudsak följande lydelse.

Stadsledningskontoret ställer sig positiv till socialnämndens förslag till reviderat program för alkohol-, narkotika-, dopning och tobakspolitiken 2018-2021. Förslaget stämmer väl överens med den nationella och regionala ANDT-strategin och tar ett samlat grepp över stadens arbete. Programmet fokuserar på tidiga insatser för att Stockholm ska vara en stad fri från narkotika och dopning, med minskade medicinska och sociala skador orsakade av alkohol samt med ett minskat tobaksbruk.

Stadsledningskontoret är positivt till att insatser för att skydda barn och unga mot eget och andras bruk av ANDT utgör grunden i programmet. Barnperspektivet är viktigt och det förebyggande arbetet bör riktas och utformas så att det medverkar till att barn får gynnsamma uppväxtvillkor. Stadsledningskontoret bedömer att förslaget ligger i linje med kommunfullmäktiges mål *1.2 Tidiga sociala insatser skapar jämlika livschanser för alla* och mål *4.4 Stockholm är en stad som respekterar och lever upp till barnets rättigheter i enlighet med FN:s barnkonvention*.

Programmets mål och uppföljning

Stadsledningskontoret ställer sig positiv till programmets mål, delmål och uppföljning som tydlig pekar ut stadens viljeriktning och bidrar till en tydlig styrning inom området. Programmet tydliggör behovet av samverkan med viktiga aktörer med ansvar och roller på lokal nivå bland annat med landsting, polismyndigheten och näringsliv. Det krävs en bred samsyn och ett gemensamt ansvar mellan olika aktörer inom stadens verksamheter för ett framgångsrikt arbete på området.

Arbetsmarknadsnämnden

Arbetsmarknadsnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 13 mars 2018 att hänvisa till förvaltningens tjänsteutlåtande som sitt svar på remissen.

Arbetsmarknadsförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 1 mars 2018 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen anser att programmets innehåll är bra och utformat i linje med den forskning och de studier som lyfts i programmet samt med annan forskning och utredning så som regeringens utredning kring transpersoner i Sverige.

Arbetsmarknadsförvaltningen anser att delmålen som enligt programmet berör arbetsmarknadsnämnden är i enlighet med nämndens uppdrag. Dock bör arbetsmarknadsnämnden även nämnas vid förslag till aktivitet under mål 2 gällande utbildningsmaterialet ”Koll på cannabis”.

Under långsiktigt mål 2 där bland annat ensamkommande och nyanlända barn och unga lyfts som prioriterade grupper anser arbetsmarknadsförvaltningen att strävan i delmålen bör vara att nå samtliga ensamkommande och nyanlända unga i riskbruk/missbruk och inte endast ensamkommande barn och unga vid stadens boenden. De nämnder som arbetar med målgruppen borde därmed också beröras av delmålen. Vidare anser arbetsmarknadsförvaltningen att det är positivt att programmet följer en liknande struktur som de tre programmen kring mänskliga rättigheter som utkom i höstas. För de medarbetare som ska arbeta med programmen underlättar det om strukturen på samtliga program är lika. De förslag som finns till aktiviteter kunde läggas i en bilaga för att förtydliga att de ska fungera som inspirerande exempel och inte ses som tvingande eller tillräckliga. Att det finns en bilaga med de långsiktiga målen och delmålen listade gör materialet tydligt och överskådligt.

Fastighetsnämnden

Fastighetsnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 27 mars 2018 att godkänna och överlämna fastighetskontorets tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Fastighetskontorets tjänsteutlåtande daterat den 13 mars 2018 har i huvudsak följande lydelse.

Fastighetskontoret, och den verksamhet kontoret driver, omfattas enbart av de delar av programmet som beskriver stadens arbetsgivaransvar vad gäller rökfri arbetstid och hantering av alkohol och droger på arbetsplatsen. Kontoret kommer fortsatt att verka för att vara en ansvarfull arbetsgivare i dessa avseenden och information till nya och

befintliga medarbetare om stadens och kontorets alkoholpolicy och policy om rökfri arbetstid har hög prioritet. Utöver det kan kontoret som fastighetsägare och hyresvärd föra en dialog med hyresgäster i publika lokaler och anläggningar kring hur kontoret kan skapa ändamålsenliga lokaler och fysiska miljöer som på bästa sätt stödjer hyresgästerna i det förebyggande arbetet med att förhindra att alkohol, andra berusningsmedel eller beroendeframkallande medel eller dopningsmedel förekommer i stadens publika lokaler och anläggningar.

Kontoret konstaterar sammantaget att innehållet i programmet är angeläget och relevant med tydliga mål och delmål. Kontoret omfattas dock enbart av de delar i programmet som beskriver stadens arbetsgivaransvar vad gäller rökfri hantering och hantering av alkohol och droger på arbetsplatsen, och tar därför inte ställning till om programmet som helhet är ett effektivt styrdokument för att nå det övergripande målet.

Idrottsnämnden

Idrottsnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 27 mars 2018 att överlämna förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Idrottförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 7 mars 2018 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen ser positivt på stadens ANDT-program 2018-2021. Enligt förvaltningens uppfattning är det angeläget att dessa frågor hanteras i samverkan mellan flera olika aktörer inom staden eftersom programmet knyter an till närliggande frågor såsom folkhälsa, social hållbarhet, trygghet och brottsprevention.

Idrottsförvaltningen anser att det är positivt att programmet följer en liknande struktur som de tre programmen kring mänskliga rättigheter som utkom i höstas. För de medarbetare som ska arbeta med programmen underlättar det om strukturen på samtliga program är lika. De förslag som finns till aktiviteter kunde läggas i en bilaga för att förtydliga att de ska fungera som inspirerande exempel och inte ses som tvingande eller tillräckliga. Att det finns en bilaga med de långsiktiga målen och delmålen listade gör materialet tydligt och överskådligt.

Förvaltningens synpunkter fokuseras på de områden och långsiktiga mål som särskilt berör idrottsnämndens ansvarsområde.

Mål 1, delmål: Prevention vid evenemang

Staden verkar och samverkar med andra aktörer för att sänka berusningsgraden, förebygga våldsbrott och öka tryggheten vid stora idrottsevenemang, till exempel via insatserna Fotboll utan fylla och Program Supporter. (IdN, SdN) Uppföljning 2019

Förvaltningens synpunkter:

Idrottsnämnden ser positivt på förslaget med kopplingen till det ansvar idrottsnämnden har för samordning av arbetet med Program Supporter som riktar sig till barn och ungdomar. Nämnden är inte involverad i Fotboll utan fylla.

Mål 1, delmål: Samverkan mellan ANDT-förbyggande och brottsförebyggande arbete.

Stadens öppna mötesplatser, såsom bibliotek, medborgarkontor och idrotts- och kulturanläggningar, har utarbetade kanaler och rutiner för att hantera plötsliga ordnings- och alkohol- eller drogrelaterade problem. (KuN, IdN, SdN) Uppföljning 2018

Förvaltningens synpunkter:

Idrottsnämnden ser positivt på förslaget och har idag handlingsplaner nedbrutet per anläggning som beskriver vårt agerande om det skulle uppstå en situation med hot och våld som i vissa fall kan vara en följdfeffekt av alkohol- eller drogrelaterade problem

Mål 2, delmål: Stadsövergripande kompetensutveckling- och informationsinsatser.

Stadens medarbetare som arbetar med eller nära barn och unga har kontinuerlig tillgång till information, kunskap och stöd i hur ANDT-användning bland barn och unga kan förebyggas. (SoN, SdN, UtbN, IdN, KuN, AmN) Uppföljning: Årligen

Förvaltningens synpunkter:

Idrottsnämnden ser positivt på förslaget och ser med fördel att stadens idrottsanläggningar kan användas för att sprida information, kunskap och stöd i hur ANDT-användning bland barn och unga kan förebyggas.

Unga involveras i det drogförebyggande arbetet via till exempel Local Hero, ungdomsråd och fokusgrupper. (SdN, SoN, KuN, IdN) Uppföljning: Årligen

Förvaltningens synpunkter:

Förutom Program Supporter bedriver idrottsnämnden inget regelbundet drogförebyggande arbete. Nämnden understödjer gärna insatser i samband med fokusgrupper eller ungdomsråd när så är möjligt

Mål 2, delmål: Fritid och föreningsliv.

Stadens egna och upphandlade fritidsverksamheter, parklekar och andra mötesplatser med målgruppen barn och unga har en implementerad ANDT-handlingsplan som revideras årligen. (SdN, KuN, IdN) Uppföljning: Årligen

Förvaltningens synpunkter:

Idrottsnämnden har idag inga handlingsplaner nedbrutet per anläggning. Ett arbete som skulle bli väldigt omfattande att ta fram. Nämnden föreslår att målet

omformuleras till att istället handla om att enskilda verksamheter ska ha kännedom om och omsätta föreliggande program i sin verksamhet.

Stadens gym är diplomerade i och arbetar enligt metoden 100 % ren hårdträning. (IdN)
Uppföljning: Årligen

Förvaltningens synpunkter:

Idrottsnämnden ser positivt på förslaget. På nämndens anläggningar där det bedrivs gymverksamhet finns idag handlingsplaner kring förebyggande arbete mot doping. Idrottsnämndens gym är och bör vara diplomerade i metoden 100% Ren hårdträning.

Kommersiella träningsanläggningar som finns etablerade i staden uppmuntras att arbeta enligt metoden 100 % ren hårdträning. Anläggningar som också vänder sig till barn och unga prioriteras. (SdN, IdN) Uppföljning: Årligen

Förvaltningens synpunkter:

Idrottsnämnden har inte resurser och möjligheter att ansvara för att uppmuntra kommersiella träningsanläggningar att arbeta enligt en specifik metod.

Mål 2, delmål: Lokal struktur, samordning och samverkan.

I varje stadsdelsförvaltning och de fackförvaltningar som jobbar med barn och unga finns en specifik funktion med ansvar för samordning av förvaltningens förebyggande arbete, där ANDT-frågorna ingår. Samordnarfunktionen arbetar särskilt för samverkan i frågorna. (SoN, SdN, UtbN, IdN, KuN, AmN) Uppföljning: 2021

Förvaltningens synpunkter:

Idrottsnämnden har ett generellt uppdrag att arbeta förebyggande mot ANDT. Något som även stärks och tydliggörs i och med föreliggande program. Detta arbete även sker i samverkan med idrottsrörelsen. Nämnden ser i dagsläget inga större fördelar med att utse en specifik funktion för ändamålet utan föreslår att målet stryks och att respektive nämnd själva formar sitt arbete utifrån programmet där samverkan inom staden är en naturlig del.

Mål 3, delmål: Tidig upptäckt

Stadens verksamheter använder sig av kunskapsbaserade metoder och välgrundad kompetens för tidig upptäckt och korta tillgängliga insatser för personer som riskerar att hamna i ett riskbruk. (SoN, SdN, AmN, IdN, UtbN) Uppföljning: Årligen

Förvaltningens synpunkter

Idrottsnämnden ser positivt på förslaget med kopplingen till det ansvar idrottsnämnden har. Vi ser samverkan inom staden som en naturlig del och något som är avgörande för att detta arbete skall bli framgångsrikt. Om förslaget kräver fördjupad utbildning av medarbetare ser nämnden behov av utökade resurser.

Kulturnämnden

Kulturnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 6 mars 2018 att överlämna kulturförvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Kulturförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 23 februari 2018 har i huvudsak följande lydelse.

Kulturförvaltningen anser att programmet i stort är bra och kommer att fungera väl för att uppfylla de långsiktiga målen. Kulturförvaltningen ser dock vissa behov av förtydliganden på de två målområden som berör kulturförvaltningens verksamheter: ”Tillgång till alkohol, narkotika, dopningsmedel och tobak ska minska” och ”Antalet barn och unga som börjar använda narkotika, dopningsmedel och tobak eller debuterar tidigt med alkohol ska successivt minska”.

Långsiktigt mål 1: Tillgång till alkohol, narkotika, dopningsmedel och tobak ska minska

Rökfri arbetstid infördes för stadens verksamheter efter beslut i kommunfullmäktige 2010-14-12. I förslaget till program för ANDT-politiken 2018-2021 föreslås rökfri arbetstid att gälla oförändrat i enlighet med tidigare beslut. Kulturförvaltningen anser att rökfri arbetstid i grunden är bra, men att det är svårt att följa upp hur beslutet efterlevs i förvaltningens verksamheter. Det finns inte, och är inte heller önskvärt att införa, några särskilda sanktioner mot personal som bryter mot policyn. I det ursprungliga beslutet om rökfri arbetstid rekommenderades det att nämnderna skulle arbeta med stöd och hjälp till aktiva rökare snarare än med kontroll. Det är framför allt genom att erbjuda rökavvänjningsprogram via företagshälsovården som arbetsgivaren kan motivera medarbetarna att efterleva beslutet om rökfri arbetstid, och kulturförvaltningen hade gärna sett att programmet innehöll förslag på aktiviteter av det slaget.

Programmet beskriver att tillgänglighetsbegränsande insatser på ANDT-området är den förebyggande insats som har störst effekt på området. Multimodala insatser, där samhällets olika aktörer arbetar gemensamt med tillgänglighetsbegränsande insatser, har varit framgångsrika och har potential att fungera brotts-förebyggande och minska skador på andra och tredje person.

Kulturförvaltningen instämmer med förslaget att stadens öppna mötesplatser, som exempelvis biblioteken, ska ha rutiner för att hantera plötsliga ordnings- och alkohol- eller drogrelaterade problem. Biblioteken arbetar redan nu aktivt med de trygghetsskapande åtgärder som krävs för att trygga miljön för besökare och personal. För att kunna arbeta mer förebyggande är de öppna kulturverksamheterna dock beroende av en fungerande samverkan med stadsdelsförvaltningarna och andra lokala

aktörer. Kulturförvaltningen hade därför önskat att programmet innehöll förslag som syftade till att förstärka det arbetet.

I programmet anges att staden ska verka och samverka med andra aktörer för att sänka berusningsgraden, förebygga våldsbrott och öka tryggheten vid stora idrottsevenemang. Kulturförvaltningen är värd för ett flertal stora kulturevenemang, däribland Kulturfestivalen, We Are Sthlm och stadens nyårsfirande. Kulturförvaltningens evenemangsavdelning samverkar på daglig basis med polis, socialtjänst och andra viktiga funktioner för att skapa trygghet och förebygga alkohol- och narkotikarelaterade ordningsstörningar och våldsbrott vid stadens kulturevenemang. När det gäller bidragsgivning till det fria kulturlivet och civilsamhällets kulturaktörer har kulturförvaltningen ingen policy mot att alkohol serveras i samlingslokaler eller i samband med kulturprogram. Kulturstödet får inte användas till inköp av alkoholhaltiga drycker. För Kulturstöd för unga, som kan sökas av unga mellan 10 och 25 år, har kulturförvaltning ytterligare riktlinjer för alkoholservering vid arrangemangen.

Långsiktigt mål 2: Antalet barn och unga som börjar använda narkotika, dopningsmedel och tobak eller debuterar tidigt med alkohol ska successivt minska

I programmet beskrivs de skyddande faktorernas förmåga att minska riskfaktorernas betydelse och minska risken för att unga ska utveckla ett missbruk. I linje med detta lyfter Hållbarhetskommisionens rapport om unga stockholmares fritidsvillkor fritidens och fritidsaktiviteternas betydelse som en möjlig skyddande faktor för barns och ungas fysiska och psykiska hälsa.⁴ Kulturförvaltningens har många verksamheter med barn och unga som primär målgrupp, och saknar därför stadens kulturverksamheter bland programmens exempel på viktiga aktörer i det förebyggande ANDT-arbetet för barn och unga.

Programmet föreslår att stadens medarbetare som arbetar med eller nära barn och unga ska ha kontinuerlig tillgång till information, kunskap och stöd i hur ANDT-användning bland barn och unga kan förebyggas. Kulturförvaltningen har stora yrkeskategorier som arbetar med eller nära barn och unga, främst inom kulturskolan och på biblioteken. Ur kulturförvaltningens perspektiv vore det därför önskvärt om informationen gällande ANDT-frågor till personal som arbetar med barn och unga samordnades inom staden, så att arbetet kan bedrivas på ett likartat och ändamålsenligt sätt i stadens olika verksamheter.

Vidare föreslås att stadens egna och upphandlade mötesplatser med målgruppen barn och unga har en implementerad ANDT-handlingsplan som revideras årligen. Kulturförvaltningen anser att det är viktigt att ett sådant arbete bedrivs långsiktigt och i samarbete med andra lokala, kommunala verksamheter. Genom de lokala

⁴ Nordstrand, E. (2017) *Jämlik fritid, bättre fritid - Om unga stockholmares fritidsvillkor. Delrapport från Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm*. Stadsledningskontoret: Stockholms stad

utvecklingsprogrammen finns det redan idag möjlighet till samverkan över förvaltningsgränserna kring den här typen av frågor, vilket kulturförvaltningen anser är positivt.

I programmet föreslås att stadsdelsförvaltningarna och de fackförvaltningar som jobbar med barn och unga ska ha en specifik funktion med ansvar för samordning av förvaltningens förebyggande ANDT-arbete. Kulturförvaltningen anser att det bör tydliggöras vad som ska ingå i en sådan funktion, om den kan ingå i befintlig organisationsstruktur samt vilket centralt stöd som kommer att finnas för förvaltningarnas ANDT-samordnare

Miljö- och hälsoskyddsnämnden

Miljö- och hälsoskyddsnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 13 mars 2018 att överlämna förvaltningens tjänsteutlåtande som svar till remissen.

Miljöförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 15 februari 2018 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen ser positivt på stadens ANDT-program 2018-2021. Enligt förvaltningens uppfattning är det angeläget att dessa frågor hanteras i samverkan mellan flera olika aktörer inom staden eftersom programmet knyter an till närliggande frågor såsom folkhälsa, social hållbarhet, trygghet och brottsprevention.

Förvaltningens synpunkter fokuseras på tobak och doping eftersom det är dessa områden som berör miljö- och hälsoskyddsnämndens ansvarsområde.

Mål 1, delmål: Tobaksfria miljöer

Stadens skolgårdar är rökfria. Regelrätta tillsynsbesök enligt lagen om rökfria skolgårdar kompletteras med andra uppföljande åtgärder, där lokala aktörer involveras. (MHN, UtbN, SdN) *Uppföljning: Årligen*

Förslag till aktivitet för att uppnå detta delmål är att frågor om rökning tas med i checklistor avseende tillsyn av lokaler och platser som enligt tobakslagen är rökfria miljöer. (MHN) *Uppföljning: 2019*

Förvaltningens synpunkter:

Inledningsvis vill miljöförvaltningen i detta sammanhang påtala att reglerna om rökfria skolgårdar finns i 2 § 1 p och 7 § tobakslagen (1993:581). Det finns således inte någon särskild lag om rökfria skolgårdar. Därför bör aktiviteterna under delmålet Tobaksfria miljöer omformuleras så att det är tydligt att det som avses är tillsyn av efterlevnaden av kravet i tobakslagen på rökfria skolgårdar.

Värt att notera är också att regeringen genom Socialdepartementet den 25 januari 2018 överlämnade lagrådsremissen "Lag om tobak och liknande produkter" till Lagrådet. I lagrådsremissen föreslås att tobakslagen (1993:581) och lagen (2017:425)

om elektroniska cigaretter och påfyllningsbehållare ska upphävas och ersättas av en ny lag om tobak och liknande produkter. Flertalet av bestämmelserna i tobakslagen och lagen om elektroniska cigaretter och påfyllningsbehållare förs i sak oförändrade över till den nya lagen. Därutöver lämnas ett antal förslag som syftar till att minska bruket av tobak och till att motverka illegal handel med tobak. Nuvarande rökförbud utvidgas till att omfatta vissa allmänna platser utomhus, nämligen uteserveringar, entréer till rökfria lokaler och andra utrymmen som allmänheten har tillträde till, områden utomhus som är avsedda att användas av den som reser med färdmedel i inrikes kollektivtrafik, inhägnade platser huvudsakligen avsedda för idrottsutövning, och lekplatser som allmänheten har tillträde till. Rökförbudet utvidgas också till att omfatta bl.a. elektroniska cigaretter och påfyllningsbehållare, örtprodukter för rökning och njutningsmedel som till användningssättet motsvarar rökning men som inte innehåller tobak.

Förvaltningen är i grunden positiv till ökad tillsyn av lokaler och platser som ska vara rökfria enligt tobakslagen. Detta förutsätter dock att tillsynen finansieras med särskilda medel. I nuläget gäller enligt tobakslagen att en kommun endast får ta ut avgift för sin tillsyn av den som bedriver anmälningspliktig näringsverksamhet med tobaksvaror. Det innebär att tillsyn av att skolor har rökfria lokaler och skolgårdar inte får finansieras genom avgifter. För att få tillstånd avgiftsfinansierad tobakstillsyn krävs en lagändring. För genomförande av programmet i denna del i den utsträckning som programmet syftar till krävs därför att miljöförvaltningen tilldelas medel för detta ändamål i sin budget.

Miljöförvaltningen har bedrivit tobakstillsyn i mindre omfattning och kan även fortsättningsvis stickprovsvis granska efterlevnaden av reglerna i samband med ordinarie miljöbalkstillsyn på skolor, men om tillsynen ska bedrivas systematiskt med högre tillsyns-frekvens och med uppföljning behövs särskild finansiering. För 2018 har miljöförvaltningen genom länsstyrelsen erhållit särskilda pengar för kontroll av rökfria skolgårdar. Det är dock fråga om en engångsfinansiering.

En annan aspekt som försvårar tillsynen på rökfria miljöer är definitionen av skolgård eller skolområde. Med anledning av att vissa skollokaler har samlokalisering med andra företag/typer av verksamheter bör dock regelverket kunna tillämpas där entréerna utanför byggnaden räknas som skolans område och rökförbud bör då råda i enlighet med tobakslagen.

Förvaltningen ställer sig positiv till att staden utreder förutsättningarna för att samtliga stadens parklekar och lekplatser, badplatser samt entréer till stadens byggnader ska vara rökfria zoner.

Mål 1, delmål: Tillsyn av tobak, alkohol och kosttillskott samt kontroll av receptfria läkemedel

Förslag till aktivitet för att uppnå detta delmål är att tillsyn utförs på verksamheter som saluför kosttillskott regelbundet. Frekvensen på tillsynen avgörs av verksamhetens storlek. (MHN) *Uppföljning: Årligen*

Förvaltningens synpunkter:

Förvaltningen ställer sig positiv till aktiviteten om tillsyn av verksamheter som saluför kosttillskott. Miljöförvaltningen bedriver redan regelmässigt tillsyn med avseende på kosttillskott utifrån gällande livsmedelslagstiftning.

Andra synpunkter och förslag

På sida 34 i programmet framgår det att en minskad tobakskonsumtion inte bara är viktig för stadens egna invånare. Tobaksanvändning påverkar och hotar samtliga mål i agenda 2030 och staden vill medverka till att nå de internationella målen.

Tobaksfrågan är ett exempel på en fråga som har gått från att vara en fråga om individens livsstil till att bli samhällets ansvar, såväl globalt som i Stockholm stad. Miljöförvaltningen anser att man, med hänvisning till agenda 2030, ser frågan från ett helikopterperspektiv där nämnden kan spela en viktig roll genom tillsyn.

Som programmet tar upp är Stockholm stad långt ifrån ett homogent område och ANDT-vanorna kan se olika ut i delar av staden. Förslag i programmet är att varje stadsdelsförvaltning (14 stycken) bör kartlägga sin situation och invånarens behov (Bilaga 1.4). Miljöförvaltningen anser att man genom kartläggning av situationen i varje stadsdel kan samordna med andra myndigheter eller fackförvaltningar vilka områden som har särskilt behov av extra insatser som exempelvis tillsyn. Härigenom fokuserar man på de områden som har störst behov och på så sätt uppnås störst hälso nytta.

Fokus bör, som nämnt i programmet, ligga på insatser för att skydda barn och unga mot eget och andras skadliga bruk av ANDT. Gällande tobak, framförallt rökning, bör tillsynsfrekvensen på skolgårdar därför öka. Anledningen till det är att man inte vill att skolan ska vara en plats där elever börjar röka. Som anges i programmet så har alla elever rätt till en tobaksfri skoltid.

Programmet tar inte upp hur många som kan skadas genom passiv rökning. Även om det kan vara svårt att mäta storleken på effekter av passiv rökning så hade miljöförvaltningen ändå önskat en kommentar gällande detta. Eftersom man mätt hur många som aktivt röker bör det vara ett stort antal personer, inte minst barn och ungdomar, som påverkas negativt av den passiva rökningen och inte minst den skada tobaksodlingar ger upphov till avseende både människor och miljön.

Servicenämnden

Servicenämnden beslutade vid sitt sammanträde den 20 mars 2018 att åberopa förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Serviceförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 5 mars 2018 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen stödjer förslaget till Stockholms stads program för ANDT-politiken. Programmet är tydligt strukturerat och delmålen och förslagen till aktiviteter ger stöd i hur nämnderna kan formulera egna aktiviteter för det fortsatta arbetet.

För servicenämndens del är det framförallt mål 1 Tillgång till alkohol, narkotika, dopningsmedel och tobak ska minska och delmål 1.1 Arbetstiden i stadens verksamheter är rökfri och gäller samtliga medarbetare i enlighet med 2010 års beslut i kommunfullmäktige som har en direkt beröring med servicenämndens verksamhet och ansvar som arbetsgivare.

Förvaltningen välkomnar att kommunfullmäktiges beslut från 2010 om rökfri arbetstid får en tydlig koppling till stadens ANDT-arbete. I programmet finns även förslag på en aktivitet som avser mål 1 *Frågor om rökning tas med i alla checklistor avseende tillsyn av lokaler och platser som enligt tobakslagen är rökfria miljöer*. Här har miljö- och hälsoskyddsnämnden fått ett särskilt uppföljningsansvar utifrån tobakslagen. Förvaltningen menar dock att det kan finnas anledning att överväga om inte alla förvaltningar bör ha med frågan om rökning i sitt systematiska arbetsmiljöarbete, till exempel i checklistorna för fysiska skyddsronder. Idag ser det litet olika ut, vissa har med det, andra inte.

Även mål 3 *Antalet kvinnor och män samt flickor och pojkar som utvecklar skadligt bruk, missbruk eller beroende av alkohol, narkotika, dopningsmedel eller tobak ska successivt minska* omfattar nämndens ansvar som arbetsgivare. Det målet tar bland annat sikte på vikten av att tidigt upptäcka risk- och missbruksproblem hos medarbetare. Som framhålls i programmet så kan tidig upptäckt av ANDT-problem hos medarbetare och stödjande insatser minska både det personliga lidandet och sjukfrånvarotalen.

Kontaktcenter Stockholms uppdrag är bland annat att ge service och vägledning till stadens olika verksamheter. Här kan Mål 4 *Kvinnor och män samt flickor och pojkar med missbruk eller beroende ska utifrån sina förutsättningar och behov ha ökad tillgänglighet till vård och stöd av god kvalitet* ha bäring på verksamheten. Programmets utgångspunkt är framförallt barn och unga. Kontaktcenter har uppdrag inom såväl förskola som skola och kan därmed vara en viktig kanal för att informera om det arbete som bedrivs i stad

Stadsbyggnadsnämnden

Stadsbyggnadsnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 22 mars 2018 att överlämna kontorets tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Stadsbyggnadskontorets tjänsteutlåtande daterat den 12 februari 2018 har i huvudsak följande lydelse.

Stadsbyggnadskontoret har tagit del av remissunderlaget och ställer sig positivt till programmet för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken 2018-2021.

Förslaget om en indikator som visar *andelen nya medarbetare (kvinnor och män) som vid rekryteringsprocessen informerats om rökfri arbetstid* ställer sig förvaltningen dock tveksam till. Rekryteringsprocessen syftar primärt till att utvärdera individens kompetens för den sökta tjänsten, i enlighet med stadens process för kompetensbaserad rekrytering. Information kring arbetsplatsförhållanden delges men på mer övergripande nivå, exempelvis vad gäller friskvårdsmöjligheter. Förvaltningen menar att staden når större framgång med att informera om en rökfri arbetstid i samband med introduktionsprogram samt på APT där det finns bättre möjligheter till frågor, dialog och diskussion.

Äldrenämnden

Äldrenämnden beslutade vid sitt sammanträde den 27 mars 2018 att besvara remissen med förvaltningens svar på remiss.

Särskilt uttalande gjordes av Michaela Hollis (KD), Dennis Wedin m.fl. (M) och Ann-Katrin Åslund (L), *bilaga 1*.

Ersätтарыtrande gjordes av Alfred Askeljung (C) som instämde i det särskilda uttalande som gjordes av Michaela Hollis (KD), Dennis Wedin m.fl. (M) och Ann-Katrin Åslund (L).

Äldreförvaltningens tjänsteutlåtande daterat 19 februari 2018 har i huvudsak följande lydelse.

Äldreförvaltningen har i tidigare remissvar gällande *Överenskommelse mellan Stockholms läns landsting och kommunerna i Stockholms län om samverkan kring personer med missbruk/beroende* lämnat synpunkter med fokus på äldre (dnr 150-681/2016). Då välkomnade äldreförvaltningen särskilt att äldre med missbruk/beroende och äldre med även social problematik ska prioriteras. Denna målgrupp anser äldreförvaltningen behöver tydliggöras i större omfattning än vad som nämns i ANDT-programmet. Enligt Socialstyrelsens *Vård och omsorg om äldre, lägesrapport 2017*, dör fler äldre av orsaker som kan kopplas till alkohol främst har andelen kvinnor ökat. Antalet personer 65 år och äldre som får vård för diagnoser relaterade till alkohol ökar också.

Överenskommelsen mellan Stockholms läns landsting och kommunerna i Stockholms län tydliggör insatser som kräver stöd eller vård från både kommun och landsting och kompletterar därmed stadens program för ANDT-frågor. Det är av stor vikt att upprätthålla samverkan mellan olika aktörer inom staden när det gäller det hälsofrämjande och förebyggande arbetet för ANDT-frågor. Äldreförvaltningen anser att stadens reviderade ANDT-program är ett betydelsefullt underlag för hur staden ska arbeta med dessa frågor.

Bromma stadsdelsnämnd

Bromma stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 8 mars 2018 att besvara remissen med förvaltningens tjänsteutlåtande.

Bromma stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 13 februari 2018 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen anser att förslaget till nytt ANDT- program är tydligt och i sin helhet väl genomarbetat. De synpunkter som förvaltningen har är följande:

Sid 24, Fältförlagt/upsökande arbete, första målområdet.

”... i samråd med skola, förskola och socialtjänst”

Det är otydligt hur uppsökande verksamheter ska arbeta i samråd med förskola. Om det handlar om att förskolegårdar ofta är arenor som unga vistas på under sin fria tid bör det förtydligas att det handlar om detta.

Fritiden bör vara med i meningen ”... i samråd med skola, förskola och socialtjänst.”

Sid 24, Fältförlagt/upsökande arbete, andra målområdet och Fritid och föreningsliv, första målområdet.

Enligt förslaget ska dessa verksamheter ha en ANDT-plan som revideras årligen. Förvaltningen ställer sig frågande till varför inte alla berörda verksamheter ska ha en plan som årligen revideras.

Sid 25, Fritid och föreningsliv, tredje målområdet.

Det är positivt att staden arbetar mot doping. Det bör dock vara idrottsnämnden som har huvudansvaret för att uppmuntra stadens kommersiella träningsanläggningar att arbeta enligt metoden 100% ren hårdträning. Idrottsnämnden har kunskapen, kan frågorna och känner målgruppen. Det är också idrottsnämnden som leder arbetet med att diplomera stadens gym.

Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd

Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 22 mars 2018 att godkänna förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Enskede-Årsta-Vantörs stadsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 22 februari 2018 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen anser att förslaget till program är välgrundat och förankrat utifrån kartläggningar i staden, aktuell forskning samt överensstämmer med stadens långsiktiga mål. Förvaltningen ser positivt på att programmet tar ett helhetsgrepp över ANDT-området och att det följer de nationella och regionala målen. Det faktum att det ska integreras i stadens ordinarie uppföljningssystem innebär att ANDT-arbetet nu kommer att kunna bidra till likställighet i staden samt att det integreras med övrigt förebyggande arbete i staden. Förvaltningen ser positivt på att det tydligt framgår i programmet vilka målgrupper som är särskilt prioriterade och vilka verksamheter som har särskilt ansvar för att bedriva arbetet och hur arbetet ska följas upp.

Förvaltningen anser att ansvaret för att uppmuntra kommersiella träningsanläggningar att arbeta dopningsförebyggande ska ligga på idrottsnämnden. Skälet är att idrottsnämnden har krav på dopningsförebyggande arbete på stadens egna gym och därför har störst kompetens i frågan. Så som anmälningsblankett och Paraplysystemet idag är utformat ställer sig förvaltningen tveksam till möjligheten att kunna mäta enligt förslaget på två av indikatorerna under mål 5, delmål - Stärkt barnperspektiv inom socialtjänsten. Det gäller indikatorerna antal inkomna anmälningar/ansökningar respektive inledda utredningar gällande pojkar och flickor 0-17 år till föräldrar med missbruk. Om denna typ av statistik kunde föras ser förvaltningen ökade möjligheter till att planera verksamheten mer ändamålsenligt utifrån de behov som kan tänkas finnas. Detta förutsätter att sådan behandling av personuppgifter är förenlig med lagstiftning.

Förvaltningen ser positivt på förslaget till programmet för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken 2018-2021 med de ovan angivna synpunkterna.

Farsta stadsdelsnämnd

Farsta stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 8 mars 2018 att överlämna förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Farsta stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 6 februari 2018 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen anser att förslaget är väl genomarbetat och förankrat utifrån kartläggningar och aktuell forskning. Det överensstämmer också med stadens långsiktiga mål.

För att kunna arbeta strukturerat och målinriktat behövs ett styrdokument som reglerar ansvarsfördelningen mellan olika aktörer inom staden. Insatser som gör skillnad inom ANDT-området är frågor som ägs och påverkas av flertalet av stadens verksamheter. Det förslag som framtagits har en tydlig ansvarsfördelning mellan olika nämnder och styrelser, vilket också bidrar till ett gemensamt och sammanhållet ANDT-arbete som kan bedrivas tvärssektoriellt. Att arbeta så gör att olika kompetenser kan tas tillvara. Det ger också en stor inblick i andras arbete samt en ökad och effektivare samverkan.

Det faktum att det ska integreras i stadens verksamhetssystem innebär att ANDT-arbetet nu kommer att kunna bidra till likvärdighet i staden och att det integreras med övrigt förebyggande arbete.

Det är viktigt att verksamheterna ges goda förutsättningar att hålla en rimlig balans mellan ANDT-arbetet och sina andra uppdrag. Socialförvaltningen har ett särskilt ansvar att stötta förvaltningar och bolag i införandeprocessen.

I ett framgångsrikt lokalt arbete är politisk förankring, tydlig ansvarsfördelning och långsiktighet några viktiga grunder. I det reviderade programmet för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken 2018-2021 ingår dessa grunder och förvaltningen ser därför positivt på förslaget.

Hägersten-Liljeholmens stadsdelsnämnd

Hägersten-Liljeholmens stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 15 mars 2018 att överlämna förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Hägersten-Liljeholmens stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 9 februari 2018 har i huvudsak följande lydelse.

Stadsdelsförvaltningen ser överlag positivt på förslaget till det reviderade programmet för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken 2018-2021. Förslaget är väl genomarbetat och förankrat utifrån kartläggning och aktuell forskning samt överensstämmer med stadens långsiktiga mål. Att programmet ska integreras i stadens verksamhetssystem innebär att ANDT-arbetet nu kommer att kunna bidra till en likställighet i staden samt att det integreras med övrigt förebyggande arbete i staden. I programmet beaktas jämställdheten och programmet genomsyras av flera viktiga perspektiv så som jämlikhets-, HBTQ-, barnrätts- och jämställdhetsperspektivet.

Förslaget utgår från målen i regeringens ANDT-strategi och delmålen är väl genomtänkta och underbyggda. Förslaget har en tydlig ansvarsfördelning mellan olika

nämnder och styrelser, vilket bidrar till ett gemensamt sammanhållet ANDT-arbete som kan bedrivas tvärssektoriellt.

När det gäller det förebyggande arbetet mot doping ges förslag om att kommersiella träningsanläggningar ska uppmuntras till att arbeta enligt metoden *100 % ren hårdträning*. Förvaltningen ställer sig positiva till insatsen men anser att det är idrottsnämnden som bör vara huvudansvarig istället för stadsdelsnämnderna. (Då idrottsnämnden är ansvarig för att stadens gym är diplomerade i och arbetar enligt metoden *100 % ren hårdträning*).

Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd

Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 8 mars 2018 att överlämna förvaltningens förslag till beslut som svar på remissen.

Hässelby-Vällingby stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 2 februari 2018 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen ställer sig positiva till att revidera stadens tidigare program mot alkohol, narkotika, dopning och tobak för att aktualisera frågan och ge riktning i arbetet. Att programmet omfattar stadens alla nämnder och bolag anses öka förutsättningen för att arbeta samordnat och ta gemensamt ansvar inom staden. Förvaltningen är också positiv till processen för framtagningen av programmet då synpunkter samlades in från stora delar av staden och även brukarorganisationer.

Förvaltningen uppskattar att insatser för att skydda barn och unga mot eget och andras bruk av ANDT utgör grunden i programmet. Det är också viktigt att programmet sätter fokus på ett tillgänglighetsbegränsande, hälsofrämjande och förebyggande arbete. Programmet anknyter därmed till närliggande frågor så som brottsförebyggande arbete, psykisk hälsa och föräldraskapsstöd, vilket gör att programmet i sig kan vara kunskapshöjande och visa på betydelsen av att insatser bedrivs av olika verksamhetsområden. Förvaltningen ser det som positivt att programmet framhåller att det finns lokala skillnader inom staden samt att konkreta förslag på insatser ges. Förvaltningen anser att en viktig uppgift för staden är att finna fungerande samverkansformer för att programmet ska kunna implementeras med sin breda ansats. Förvaltningen är därför positiv till att socialförvaltningen har ett särskilt ansvar i att stötta nämnder och bolag i implementeringen av programmet.

För att arbeta förebyggande mot dopning ges förslag om att kommersiella träningsanläggningar ska uppmuntras till att arbeta enligt metoden *100 % ren hårdträning*. Förvaltningen ställer sig positiva till insatsen men anser att det är idrottsnämnden som bör vara huvudansvarig istället för stadsdelsnämnderna. Då idrottsnämnden är ansvarig för att stadens gym är diplomerade i och arbetar enligt metoden *100 % ren hårdträning*.

Förvaltningen ser mycket positivt på förslaget i sin helhet då programmet inbegriper genomarbetade mål och indikatorer som stödjer förvaltningens pågående arbete med att minska skillnader i livsvillkor i enlighet med det lokala utvecklingsprogrammet.

Kungsholmens stadsdelsnämnd

Kungsholmens stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 15 mars 2018 att lämna förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Särskilt uttalande gjordes av Arvid Vikman m.fl. (S), Anders Ödmark m.fl. (MP) och Reijo Kittilä (V), *bilaga 1*.

Kungsholmens stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 21 februari 2018 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen anser att föreliggande program med utpekade fokusområden och förslag till indikatorer för respektive område, kommer att bidra positivt till arbetet med att nå målen om en stad fri från narkotika och dopning, minskade medicinska och sociala skador orsakade av alkohol samt ett minskat tobaksbruk. Förvaltningen vill dock se ett tydligare fokus på uppmärksammandet av barn till missbrukande föräldrar då detta är en konstaterad riskgrupp för utvecklande av missbruk.

I programmet föreslås också att insatserna på stadens ungdomsmottagningar ska utformas med fokus på flickors, unga kvinnors och unga HBTQ personers behov medan unga pojkar inte alls nämns. Detta samtidigt som ungdomsmottagningarna redan idag främst besöks av unga flickor och andelen män som missbrukar nästan är dubbelt så stor som andelen kvinnor. Män konsumerar missbruksvård och missbruksbehandling i större utsträckning än kvinnor vilket kräver stora samhällsresurser.

Förvaltningen anser att en utökning av det pågående sprututbytesprogrammet skulle bidra till att nå det långsiktiga målet om en minskad missbruksrelaterad dödlighet.

I programmet föreslås även att Idrottsnämnden ska ges i uppdrag att kontrollera de kommunala träningsanläggningarna medan det föreslås att stadsdelsnämnderna ska kontrollera alla kommersiellt drivna träningsanläggningarna och alla verksamheter som saluför kosttillskott. Det föreslagna utökade uppdraget inryms ej inom nämndens befintliga budgetram.

Norrmalms stadsdelsnämnd

Norrmalms stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 22 mars 2018 att besvara remissen med förvaltningens tjänsteutlåtande.

Norrmalms stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 19 februari 2018 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen anser att programmet är väl genomarbetat och att det är bra att programmet ger förslag på indikatorer och aktiviteter vilket underlättar uppföljning av programmet.

Det är positivt att programmet har ett särskilt fokus på insatser som handlar om att skydda barn och unga mot eget och andras skadliga bruk av alkohol, narkotika, dopning och tobak. På sidan 19 i ”förslag till aktiviteter – samverkan mellan ANDT-förebyggande och brotts-förebyggande arbete”, andra förslaget, anser förvaltningen att det även borde stå ungdoms- och fritidsgårdar till den rad av verksamheter som behöver ha en plan för plötsliga problem kopplade till ANDT. Om dessa inte omnämns finns risk för att dessa verksamheter inte inbegrips i aktiviteten.

Från och med den 1 januari 2018 ingår spelmissbruk i socialtjänst-lagen och hälso- och sjukvårdslagen. Det innebär att kommuner och landsting är ålagda att förebygga spelmissbruk i samma utsträckning som ANDT-relaterade problem. Kommuner och landsting ska också erbjuda stöd och behandling till personer som har allvarliga problem med spelmissbruk. Spelmissbruk omnämns inte i programmet vilket kan bero på att definitionen av spel-missbruk inte var beslutat när programmet skrevs. Förvaltningen föreslår att en bilaga om spelmissbruk läggs till i programmet.

Förvaltningen anser att snus nämns i för liten utsträckning i programmet. Programmet borde ta tydligare avstånd från snus då snus inte är ett nikotinläkemedel utan en skadlig beroende-framkallande produkt.

Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd

Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 22 mars 2018 att besvara remissen med förvaltningens tjänsteutlåtande.

Rinkeby-Kista stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 22 mars 2018 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen ser positivt på förslaget som helhet. Programmet är väl underbyggt och grundar sig i aktuell forskning. Vidare är det av avgörande betydelse att programmet ska integreras i stadens integrerade ledningssystem vilket innebär att ANDT-arbetet

kan integreras i stadens övriga förebyggande arbete och bidra till ett kunskapsbaserat långsiktigt arbete.

Enligt programmet ska staden arbeta förebyggande mot dopning genom förslaget att kommersiella träningsanläggningar ska uppmuntras till att arbeta enligt metoden *100 % ren hårdträning*. Förvaltningen ställer sig positiv till insatsen men anser att det är idrottsnämnden som bör vara huvudansvarig istället för stadsdelsnämnderna.

Förvaltningen önskar även att nedanstående tillägg görs i programmet:

På sidan 23 under förslag på aktiviteter föreslås lägga till vikten av att förskolan arbetar systematiskt för att främja hälsa och förebygga ohälsa.

På sidan 32 under förslag till aktiviteter under barn och ungas skydd föreslås tilläggas att även utforma och erbjuda utbildning till alla som arbetar med barn och unga.

Skarpnäcks stadsdelsnämnd

Skarpnäcks stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 3 mars 2018 att överlämna förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Skarpnäcks stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 2 februari 2018 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen anser att förslaget till program i stort är välgrundat och förankrat utifrån kartläggningar i staden, aktuell forskning samt överensstämmer med stadens långsiktiga mål.

För att arbeta förebyggande mot dopning ges förslag om att kommersiella träningsanläggningar ska uppmuntras till att arbeta enligt metoden *100 % ren hårdträning*. Förvaltningen ställer sig positiva till insatsen men anser att det är idrottsnämnden som bör vara huvudansvarig istället för stadsdelsnämnderna. Då idrottsnämnden är ansvarig för att stadens gym är diplomerade i och arbetar enligt metoden *100 % ren hårdträning*. Det faktum att programmet ska integreras i stadens verksamhetssystem, innebär att ANDT-arbetet nu kommer kunna bidra till likställighet i staden samt att det integreras med övrigt förebyggande arbete i staden.

Förvaltningen ser positivt på förslaget till det reviderade programmet för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken 2018-2021.

Skärholmens stadsdelsnämnd

Skärholmens stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 22 mars 2018 att överlämna förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Skärholmens stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 19 februari 2018 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen anser att programmet är ett gediget och väl genomarbetat program som är välgrundat och förankrat utifrån kartläggningar i staden, aktuell forskning samt överensstämmer med stadens långsiktiga mål. Det faktum att det ska integreras i stadens verksamhetssystem, innebär att ANDT-arbetet nu kommer kunna bidra till likställighet i staden samt att det integreras med övrigt förebyggande arbete i staden.

För att kunna arbeta strukturerat och målinriktat behövs ett styrdokument som reglerar ansvarsfördelningen mellan olika aktörer inom staden. Insatser som gör skillnad inom ANDT-området ägs och påverkas av flertalet av stadens verksamheter.

Det förslag som framtagits har en tydlig ansvarsfördelning mellan olika nämnder och styrelser, vilket också bidrar till ett gemensamt och sammanhållet ANDT-arbete som kan bedrivas tvärssektoriellt. Att arbeta så gör att olika kompetenser kan tas tillvara. Det ger också för varje aktör möjlighet till inblick i andras arbete samt en ökad och effektivare samverkan.

Det är viktigt att verksamheterna ges goda förutsättningar att hålla en rimlig balans mellan ANDT-arbetet och sina andra uppdrag. Socialförvaltningen har ett särskilt ansvar att stötta förvaltningar och bolag i införandeprocessen.

De synpunkter förvaltningen har på programmet är följande;

Under långsiktigt mål 2, fritid och föreningsliv:

För att arbeta förebyggande mot dopning ges förslag om att kommersiella träningsanläggningar ska uppmuntras till att arbeta enligt metoden *100 % ren hårdträning*. Förvaltningen ställer sig positiva till insatsen men anser att det endast är idrottsnämnden som bör vara huvudansvarig istället för idrottsnämnden samt stadsdelsnämnderna. Idrottsnämnden är ansvarig för att stadens gym är diplomerade i och arbetar enligt metoden *100 % ren hårdträning*. Idrottsnämnden är även de som har och kan fortsätta bygga upp en kunskapsbas inom området.

Under långsiktigt mål 3, stöd och sammanhållen vård:

Unga vuxna med riskbruk, missbruk eller beroende ges ett målgruppsanpassat och sammanhållet stöd. En strategisk samverkan utvecklas kring målgruppen mellan

stadens socialtjänst, Jobbtorg Stockholm⁵, Stockholms läns landsting och andra parter som kan erbjuda behandlings- och stödinsatser. Förvaltningen ställer sig positiva till detta men anser att socialnämnden borde vara huvudansvarig för en likriktning över staden. Förvaltningen ställer sig också frågan om inte spelmissbruk skulle ingå i detta program i framtiden då det finns kopplingar mellan spelmissbruk och alkoholmissbruk⁶

Förvaltningen menar också att frågan om ej klassade droger på något sätt behöver tas omhand och lyftas i staden. ANDT-programmet omfattar inte uttryckligen åtgärder för att hantera det faktum att unga utsätter sig för fara genom att experimentera med dessa även om flertalet åtgärder bör omfatta även ej klassade droger. Här menar förvaltningen att det riskerar att uppstå en lucka i det ANDT-förebyggande arbetet.

I ett framgångsrikt lokalt arbete är politisk förankring, tydlig ansvarsfördelning och långsiktighet några viktiga grunder. I det reviderade programmet för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken 2018-2021 ingår dessa grunder och förvaltningen ser därför positivt på förslaget.

Spånga-Tensta stadsdelsnämnd

Spånga-Tensta stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 22 mars 2018 att överlämna förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Spånga-Tensta stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 19 februari 2018 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningens mening är att programmet i sin helhet är bra utformat. Programmet tar ett helhetsgrepp över frågor och involverar hela stadens verksamheter, nämnder och bolag.

Programmet fokuserar på hälsofrämjande, förebyggande och tillgänglighetsbegränsande insatser vilket förvaltningen ställer sig positiv till. Vidare är programmet tydligt utformat med mål, delmål och indikatorer. Föreslagna konkreta insatser (aktiviteter) är tydliga och inspirerande. Programmet kompletterar förvaltningens pågående arbete med att minska skillnaderna i livsvillkoren i linje med det lokala utvecklingsprogrammet. Förvaltningen värdesätter att huvudfokus för programmet är insatser till skydd för barn och unga gentemot ANDT och dessa frågor skadeverkningar.

Som tidigare nämnts, är det av vikt att alla delar av det sociala förebyggande arbetet knyts samman för att arbeta med ANDT-frågor. Föräldrastöd, brottsprevention,

⁵ Jobbtorg Stockholm drivs av Stockholms stad och erbjuder stöd och coachning till arbetslösa med social problematik eller försörjningsstöd. Målet är att målgruppen ska få det stöd som behövs för att få ett jobb.

⁶ Socialstyrelsen

samt uppsökande arbete i olika former är exempel på verksamhetsområden som bör engageras i arbetet. Programmet visar genom sin breda ansats att arbetet med att förebygga ANDT och dess skador inte är föremål för en enhet eller ett verksamhetsområde, utan är något som måste implementeras och adresseras i alla stadens verksamheter. Programmet omfattar alla stadens nämnder och bolag vilket ökar förutsättningen för samsyn och samverkan till gemensamt ansvar och arbete i denna fråga.

För att arbeta förebyggande mot dopning ges förslag om att kommersiella träningsanläggningar ska uppmuntras till att arbeta enligt metoden *100 % ren hårdträning*. Förvaltningen ställer sig positiva till insatsen men anser att det är idrottsnämnden som bör vara huvudansvarig istället för stadsdelsnämnderna. Då idrottsnämnden är ansvarig för att stadens gym är diplomerade i och arbetar enligt metoden *100 % ren hårdträning*.

Förvaltningen vill tydliggöra att ANDT-arbetet bör omfatta e-cigarett. Det är ett område som lyfts fram inom ANDT-politik i och med det utökade tillsynsansvaret för kommunerna gällande e-cigarett. Detta område torde nämnas i ANDT-programmet.

Vidare vill förvaltningen lyfta fram *Kat* och *vattenpipa* som exempel på droger och tobak. I staden som helhet har dessa inte stor spridning, men kan lokalt i Spånga-Tenstas stadsdelsområde ha effekt på ett verksamt ANDT-arbete, och bör därför tas i beaktning i ett drogförebyggande arbete.

Södermalms stadsdelsnämnd

Södermalms stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 8 mars 2018 att överlämna förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Södermalms stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 25 januari 2018 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen ser positivt på förslaget till revideringen av programmet med det övergripande målet att Stockholm ska vara en stad fri från narkotika och dopning, med minskade medicinska och sociala skador orsakade av alkohol samt med ett minskat tobaksbruk.

Enligt förvaltningen är programmet väl genomtänkt och konkret med tydliga mål och aktiviteter som är kopplade till aktuell lägesbild. Det är positivt att programmet hänvisar till stadens övriga program till exempel stadens program om jämställdhet.

Förvaltningen anser att delen om föräldraskapsstöd kan förtydligas och att det bör stå att stödet ska vara kunskapsbaserat.

En grupp som bör lyftas i programmet är barn och unga med funktionsnedsättningar, i synnerhet unga med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF). Studier visar att cirka 5-7 procent av eleverna i den svenska skolan uppskattas ha en NPF till exempel ADHD. Rapporterna och studier visar

att många med NPF har det tufft i skolan, på arbetsmarknaden och inom flera andra livsområden. De vanligaste problemen hos vuxna med ADHD är depression, drogmisbruk och alkoholisbruk. Det är även känt att en stor andel av de intagna inom kriminalvården uppfyller kriterierna för en NPF-diagnos. Det är därför viktigt att denna grupp tidigt uppmärksammas och erbjuds ett målgruppsanpassat stöd.

Älvsjö stadsdelsnämnd

Älvsjö stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 22 mars 2018 att överlämna förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Älvsjö stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 5 mars 2018 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen ställer sig positiv till förslaget i sin helhet och har därutöver inget att tillägga.

Östermalms stadsdelsnämnd

Östermalms stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 15 mars 2018 att besvara remissen med förvaltningens tjänsteutlåtande.

Östermalms stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 12 februari 2018 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen är mycket positiv till att ett nytt program har tagits fram och att det utgår från nationella och regionala styrdokument. Förvaltningen tycker att programmets upplägg är överskådligt och användbart eftersom det möjliggör för nämnder och bolag att arbeta långsiktigt och strategiskt med frågorna oberoende av förändrade övergripande mål i staden. Östermalms stadsdelsförvaltning föreslår några minde förändringar, alternativt förtydliganden av ett par delmål och indikatorer.

Programmet föreslår en indikator för andel riskmatcher där ”Program Supporters” verksamhet har närvarat. Utifrån förvaltningens nuvarande erfarenheter efterfrågar förvaltningen att staden ser över arbetet med verksamheten, dess syfte och utförande.

Under mål två föreslås att föräldrar har tillgång till ett anpassat föräldraskapsstöd där ANDT-frågorna lyfts i stödet. Förvaltningen ser positivt på delmålet men önskar ett förtydligande gällande ansvar och metod. Under samma mål föreslås det att fältverksamhet ska bedriva ett kunskapsbaserat tidigt drogförebyggande och uppsökande arbete i samråd med skola, förskola och socialtjänst. Det överensstämmer inte med stadens nuvarande nedre åldersgräns som är runt 12 år staden och med fältarbetarnas beskrivna målgrupp som är ungdomar.

Rådets synpunkter

Rådet för funktionshindersfrågor har inkommit med följande synpunkter:

”Funktionshinders/nedsättnings perspektiv borde läggas till ANDT under rubriken ”Viktiga perspektiv” beroende på att det bland personer med allvarliga psykiska sjukdomar finns alltför många som också har en omfattande missbruksproblematik. Då nämner man personer som har dubbeldiagnos. Det är känt att många av dessa personer finns bland de hemlösa. I programmet framgår att man ska samverka med andra instanser, ha helhetsperspektiv men i verkligheten faller många av dem mellan stolarna. Det förebyggande arbetet, behandling och vård behöver utvecklas genom att metoden behöver fördjupas. Det förekommer nu att man behandlar personer med dubbeldiagnos med att först behandla missbruksproblemet och sedan det psykiska. Helhetsperspektivet behöver utvecklas utifrån den komplicerade livssituationen som personen kan befinna sig att vara psykotisk, hemlös, ha missbruksproblematik”.

Pensionärsrådet tycker att det är bra att man försöker minska ANDT i staden och stödjer förslaget till programmet.

Stockholms Stadshus AB

Stockholms Stadshus AB:s yttrande daterat den 3 april 2018 har i huvudsak följande lydelse.

Underremiss

Stockholm Business Region AB:s (SBR) remissvar har i huvudsak följande lydelse:

SBR delaruppfattningen att samsyn och ett gemensamt ansvar mellan olika aktörer inom staden krävs för ett framgångsrikt arbete inom ANDT-området eftersom olika insatser ägs och påverkas av flertalet av stadens verksamheter. I övrigt ser SBR positivt på förslaget till Stockholms stads program för alkohol-, narkotika-, dopings-, och tobakspolitiken 2018-2021 och har inget övrigt att tillägga (bilaga).

Koncernledningens synpunkter

I likhet med SBR anser koncernledningen att en förutsättning för ett framgångsrikt stadsövergripande program är samsyn och bred förankring. Utifrån socialtjänstnämndens tjänsteutlåtande har flera berörda verksamheter involverats i ett tidigt skede för revidering av programmet, vilket är lovvärt. Koncernledningen ser i övrigt positivt på förslaget till Stockholms stads program för alkohol-, narkotika-, dopings-, och tobakspolitiken 2018-2021.

Kommunstyrelsens råd för funktionshinderfrågor

Kommunstyrelsens råd för funktionshinderfrågors yttrande daterat den 19 mars 2018 har i huvudsak följande lydelse.

Kommunstyrelsens råd för funktionshinderfrågor ställer sig bakom programmets övergripande strategier och mål och anser det utgöra en bra grund i det vidare arbetet. Att få ned alkohol-, narkotika-, dopings- och tobaksanvändningen i staden är av central vikt för att förbättra hälsan. Särskilt det lokala förebyggande arbetet är av stor vikt.

När det gäller kartläggning av ANDT-situationen i Stockholms stad samt riskbedömningen och prioriteringen av olika mål-grupper saknar rådet emellertid en analys av funktionsnedsattas situation och ökade riskbenägenhet. Man framhåller förvisso i stycket kring Jämlikhetsperspektivet att *Andra insatser behöver riktas till områden, grupper eller individer i behov av anpassat stöd* men utan att lyfta fram funktionshindrade specifikt. Detta trots att det är klart fastställt att funktionshindrade har en ökad riskbenägenhet när det kommer till för hög konsumtion av alkohol, tobak och narkotika. Programmet hade även kunnat lyfta fram folkhälsan bredare och inte som nu i första hand enbart hänvisa till andra program i frågan. Hälsans centrala betydelse för programmets syften och mål bör finnas med i inledningen.

Staden ska verka för att personer som står i kö för eller är i behov av missbruksvård inte får vänta alltför länge på adekvat behandling. Exempel kan vara personer som väntar på eller genomgår en neuropsykiatrisk utredning eller har annan psykisk ohälsa som är under utredning. Det är även angeläget att uppmärksamma sådant som vissa neurologiska tillstånd, kognitiva problem eller utvecklingsstörning.

Brukarinflytandesamordnare Beroendecentrum Stockholms län landsting

Brukarinflytandesamordnare Beroendecentrum Stockholms län landstings yttrande daterat den 8 mars 2018 har i huvudsak följande lydelse.

Övergripande mål och vision

Det övergripande målet för programmet är en stad fri från narkotika och dopning, med minskade medicinska och sociala skador orsakade av alkohol och med ett minskat tobaksbruk.

Långsiktigt mål 1; Tillgång till alkohol, narkotika, dopningsmedel och tobak ska minska.

Ang det övergripande målet:

Att Stockholm skulle lyckas bli en stad, fri från narkotika, låter som ett utopiskt mål. Om man har för avsikt att även i fortsättningen vara en del av världen, kommer det inte att lyckas.

Man kan naturligtvis sätta mål i vetenskap om att de är ouppnåeliga. Som något man drömmer om. Att ha mål som är möjliga, stärker trovärdigheten. För oss som har varit delar av den illegala drogvärlden så ter sig ett nolltoleransmål orimlig och utan någon kontakt med den verklighet som vi har sett. Ett så uppenbart orimligt mål kan skada trovärdigheten och människors vilja att ta till sig programmet. Om man inte bara vill nå dem som tycker att dagens narkotikapolitik, som den tar sig uttryck, är bra utan man också vill nå dem som är kritiska mot den förda politiken; som anser den vara repressiv och stigmatiserande, och där man upplever att det sk ”kriget mot narkotikan” väldigt ofta tar sig uttryck av ”kriget mot narkomanerna” borde man omformulera det övergripande målet.

Det är väl i +40 år som man sagt sig arbeta för ett narkotikafritt samhälle? Under den tiden har det problematiska bruket ökat, dödstaten i gruppen skenat iväg och är idag i Sverige 5ggr högre än EU snittet. Vi har näst högst dödlighet i EU bland dem som använder droger, vilket visar att vi misslyckas ganska rejält med insatser till denna så marginaliserade grupp. Vi ligger på en skamlig 4e plats vad gäller förekomst av den blodburna infektionen hepatit c hos injektionsnarkomaner, så även då det kommer till att skydda en utsatt grupp från sjukdom har vi misslyckats stort. Att tonåringar i en viss ålder röker mindre cannabis än i övriga EU är vad som ligger bakom politikernas påståenden att vår narkotikapolitik är framgångsrik. Men tittar man på konsumtionen några år senare så har vi kommit ikapp. Och vad gäller t ex kokain och amfetamin så har vi ingen anledning att slå oss för bröstet. Nya droger tillkommer, aldrig har det funnits så mycket droger i samhället, internet (darknet) har tillkommit som ny drogleverantör – bara ett knapptryck bort -och ingenting ger anledning att tro att vi är ett dugg närmare det utopiska målet. Tvärtom. Att i det läget inte ta intryck av verkligheten utan fortsätta upprepa mantrat om det drogfria samhället ger intryck av rigiditet. Om något inte fungerar, så är inte mer av detta lösningen.

En ide kan vara att formulera ett mål, utifrån den verklighet vi lever i. Det är inte bara att minska förekomsten av droger som är viktigt. Det måste också handla om hur vi förhåller oss till dem som trots våra ansträngningar använder dem. Inte enbart i termer av att få människor att sluta – av den enkla anledningen att det kommer alltid att finnas de som... inte slutar. Ett mål borde brytas ner i tre. Att minska förekomsten av narkotika. Att hjälpa dem som använder att sluta använda. Att i möjligaste mån hjälpa dem som inte slutar använda att ta minsta möjliga skada.

Att ha realistiska mål. Utgå ifrån den situation man faktiskt befinner sig i. Ha politiska program som är utformade efter hur det ser ut idag. Att i allra möjligaste mån skydda medborgarna från skador och skadeverkningar av eget och andras riskbruk, samt problematiska bruk och beroende och att söka minska förekomsten av detsamma är ett realistiskt mål. I det ingår att skydda dem som ännu inte kommit i kontakt med narkotika från att göra det, att speciellt skydda dem som inte kan skydda

sig själva, barn t ex, dels från skador som kommer sig av att ha föräldrar, syskon etc som använder narkotika, dels från egen konsumtion av droger.

Minskade medicinska och sociala skador som kommer av alkohol låter som ett realistiskt mål. Svårt dock att se, varför det inte är angeläget även här att ha som övergripande mål att man inte ska använda alkohol. För ett barn till föräldrar med beroende är det nog ingen skillnad om beroendet är av narkotika eller alkohol. Och ett beroende är ett beroende oavsett det gäller en illegal eller legal drog. Vad gäller våld, så är alkohol en känd och vanligt förekommande ingrediens. Det är märkligt, att man inte har samma nolltoleranta syn på alkoholen, med tanke på att det inte finns något (utöver den sociala stigmatiseringen och marginalisering som kommer sig av skillnaden i legal status) som gör alkoholen till en ”ofarligare” drog.... Inte utan att jag tror att här kommer helt andra hänsyn in, men det känns som allt för minerad mark att beträda.

Kortfattat så är det ett problem att alkohol generellt normaliseras i media, i spelfilmer, och övrigt.

Ett minskat tobaksbruk låter som något som är i allra högsta grad realistiskt. Och angeläget. Invänder emot delar av planen, och hävdar att man måste göra skillnad på röktobak och snus eftersom snus faktiskt hjälper människor att sluta röka. Att försvåra för folk, som vill sluta röka, att få tag på ett ofarligare tobakspreparat (snus t ex) ter sig väldigt ogenomtänkt och opragmatiskt. Tänk om!

Att förbjuda rökning under arbetstid, för människor som anställts på andra villkor är inte rent spel. Fasa istället ut rökningen under arbetstid genom att informera alla nyanställda om att rökfritt är vad som gäller. Vad man gör under sin lagstadgade rast måste vara vars och ens ensak. Istället för förbud; Motivera med belöningar! Utmaningar att sluta röka, priser till de som lyckas, sluta-röka-grupper på arbetstid, rabatterade sluta-röka-läkemedel vore en schysstare väg att gå. Rökfria skolor låter som en självklarhet (minns min ungdoms ”rökrutor” där vi som var ”tuffast” hängde..) Vad gäller tobak så har vi ju varit väldigt framgångsrika i arbetet med att minska konsumtionen. Varför inte lära Av det?

Saknar: En samordning, och uppstramning, av insatser och aktörer på området känns mycket angeläget! Tydliggörande av vars och ens ansvarsområden; tydligt definierat vem som ansvarar för vilken fråga. Med så många inblandade blir ansvarsområden otydliga och svåröverblickbara med resultat att ingen riktigt vet vad som ska göras och av vem. Där verkar vi befinna oss idag (SKL, Folkhälsomyndigheten, Socialstyrelsen, Länsstyrelsen, Staden, Hälso och sjukvården...)..m fl

Långsiktigt mål 2; Antalet barn och unga som börjar använda narkotika, dopningsmedel och tobak eller debuterar tidigt med alkohol ska successivt minska

Man kommer inte åt narkotika och alkoholproblem enbart med narkotika och alkoholpolitik. Vill man minska sannolikheten för att människor hamnar där är socialpolitiken en nyckelfaktor. Vill man hjälpa dem som redan är dar krävs flera

aktörers aktiva medverkan; Staden, beroendevården, frivilligorganisationer, försäkringskassa, Arbetsförmedling för att nämna några.

En skola som inte låter någon misslyckas totalt. Ett storebror/storasyster system (mentorer) där äldre elever får ansvar för yngre för att motverka mobbing. En arbetsmarknad där det finns plats även för dem som inte har högskolestudier bakom sig. En bostadsmarknad där det finns en chans att få en bostad även om man inte har en hög inkomst/välbeställda föräldrar, råd att köpa bostadsrätt, eller kontakter. Ett samhälle som inte kastar ut sjuka och arbetslösa ur trygghetssystemen. Ett samhälle där man kan få en andra chans om man hamnat snett. Ett samhälle som stödjer föräldrar som har svårt att klara föräldrarollen. Och, naturligtvis, som ser till barns trygghet. Idag har vi en utveckling där klyftorna mellan de som har, och de som inte har ökar snabbare än någonsin (snabbast i världen. Som jmf kan nämnas att vi 85-86 var det jämlikaste landet i världen där klyftorna mellan rik och fattig var mindre än någon annanstans...). Priset betalas av de svagaste. Väl medveten om att mycket av detta ligger inte inom stadens möjlighet att påverka. Men det har absolut bäring på frågor av socialpolitisk karaktär och utan att nämnas blir bilden ofullständig. Naturligtvis spelar det roll för barns framtida val om föräldrar lever på försörjningsstöd, eller familjen kanske t o m är hemlös och tvungna att vända sig till den sekundära bostadsmarknaden. Att de allmännyttiga bolagen vräker barnfamiljer är inget annat än en SKAM!

Ett skydd mot en drogkarriär är att ha en vardag med innehåll. Att ha något som intresserar och engagerar, gärna där man själv får vara med och göra skillnad. Fritids och ungdomsgårdar, med vuxna som har kunskaper i olika ting, som foto, teckning, teknik, it, musik, engagemang i olika samhällsfrågor som miljö, människorättsfrågor, politik t ex skulle sannolikt rädda några ungar. Stöd till idrottsföreningar; och då inte bara till de stora pojksportherna. Engagera äldre elever som stöd åt de yngre.

Staden behöver stärka stödet till frivilligörelsen. Inte bara ekonomiskt, utan även med kompetenshjälp. Idag kräver man av små frivilligorganisationer att de ska kunna strukturera och planera samt redovisa sin verksamhet som om de hade resurser och kompetens många bara kan drömma om – samtidigt som man inte är beredd att ge det ekonomiska stödet. Man riskerar att förlora de mindre organisationerna och därmed delar av det stöd och utbud som vänder sig till personer i riskzonen. Där de stora föreningarna i mycket liknar företag i sina hierkier har de mindre en närhet till den demokratiska processen som kan vara motiverande och engagerande.

Vad gäller situationen med ensamkommande; Gör det till ett projekt i klassen, att de svenska barnen får vara med och ta ansvar för att bjuda in de ensamkommande i olika sammanhang. Mentorsystem, där kamratskap kan utvecklas. Skolklasser skulle kunna ”adoptera” en ”vänavdelning” vid boende för nyanlända i grannskapet. Det är förödande för redan traumatiserade individer att stå utanför och inte förstå hur man ska ta sig in. Tänk empowerment! Inkludera målgrupperna i det preventiva arbetet. Låt människor vara medskapare av de verksamheter som ska skydda dem. Jag vet inte i vilken omfattning man kopplar in BUP och/eller beroendevård i dessa fall? Där måste ju det formella ansvaret ligga.

Vill man skydda barnen, måste man hjälpa föräldrarna. Man måste förstå, att det får följder för nästkommande generation då mamma/pappa utförsäkras ur akassan, eller förlorar sjukpenningen. Man måste också göra någonting åt det villkorande av försörjningsstödet som sker på olika sdf. Dels är det enligt många sakkunniga i strid mot SoL, dels är det ofta innehållslöst, och ökar ytterligare på känslan av maktlöshet och meningslöshet hos den som förlorat sin försörjning. Att tvingas sitta på ett JobbTorg timvis (om man inte vill förlora det minimala försörjningsstödet) för att söka arbeten som inte finns är bara grymt. Att ta sig ur situationer där man kan förstå att droger kan te sig lockande måste vara det primära. Inte att uppfylla meningslösa villkor som urholkar självkänslan. Naturligtvis fungerar inte insatser alltid så dåligt. Men det är inte ovanligt.

Stadens bostadsbolag vråker barnfamiljer.... Socialtjänsten har redan idag ett kraftfullt verktyg i form av jordabalken, med vars stöd man kan ta över betalningsansvaret i de fall någon ska vråkas pga obetalda hyror. Värden får en solvent motpart och situationen kan räddas så att ingen blir hemlös. Men så sker inte idag.... Vilken tro på framtiden får barnen från dessa familjer? Vad gör det med deras syn på sig själva och sina möjligheter? En tredjedel av de hemlösa kvinnorna, ca 850 st, i Socialstyrelsens räkning av hemlösa 2017 hade förlorat sitt hem pga våld i nära relationer. Här måste staden och hyresvärdarna ta ett ansvar! Det är inte rimligt att en människa som har förföljts, misshandlats och hotats ska bli hemlös till följd av det.

Närståendefokus saknas också i remissförslaget. Hur säkerställer man att familjen inkluderas då barn och unga vuxna behöver hjälp? Det kräver både ett uttalat ansvar och kompetens för att arbeta med hela familjer.

Vad gäller dagens situation rörande droginformation i skolan; den är INTE bra! Det behöver tas fram kunskapsunderlag som denna ska baseras på, så att situationen med föreläsaren som kommer från Droginformation.nu (kopplingar till scientologerna) inte upprepas. Man har överlåtit till rektorerna (som inte behöver kunna ett dugg i ämnet, i Sverige räcker det ju ofta med att man tar avstånd från ”knark” för att man ska anses vara kompetent) att fatta beslut om droginformationen. Det har i vissa fall lett till att en föreläsare (med bakgrund i nynazismen), från scientolognära organisation, som hävdar direkta felaktigheter, t ex att alla droger fastnar i kroppsfettet och att man kan få rus i årtal efteråt, oemotsagd lär ut rena felaktigheter. Detta har kritiserats mycket på sociala medier av sakkunniga på området. I de fall man ska utbilda unga människor om droger – då måste informationen vara sann. Det är inte svårt att förstå varför man från vuxenvärlden målar upp riskerna. Det tråkiga är, att det är kontraproduktivt. Det räcker med att en ungdom har egna erfarenheter som visar att det som lärs ut inte stämmer för att det ska förkastas.

Istället för skräckpropaganda som man med en enda googling kan avslöja som felaktig ska information, för att ha någon funktion, vara värderingsfri och sann. Fakta måste få tala för sig själva. Ingen människa uppskattar att bli manipulerad. Barn och ungdomar har idag internet att söka information på så försök i den vägen avslöjas enkelt. För att detta inte ska fortgå behöver någon myndighet/funktion få ansvaret för att sammanställa korrekt information. Precis som med studieplaner i övrigt.

Det finns alltså ett behov av centralt framtaget materiel med kunskapsbaserat och källkritiskt granskat innehåll.

Angående de olika perspektiv som sägs genomsyra förslaget, så undrar jag hur man tänker kring hbtqperspektiv då man utelämnar alla som inte identifierar sig själva som flickor/pojkar kvinnor/män då man räknar upp målgrupperna? Man har inte ens ett ord för dem som inte identifierar sig cis-män eller cis-kvinnor. Och följaktligen utlämnas dessa då man räknar upp dem som förslaget omfattar. Kunskapen om hbtq personers speciella behov, och utsatthet, är också något som måste finnas i praktiken – inte bara som ord i en plan - som måste mötas med verksamheter som speciellt svarar upp mot målgruppens behov, om man ska sägas ha detta perspektiv. Av yttersta vikt är att personer ur målgruppen får ta en aktiv del av, och ha reellt inflytande i arbetet som är riktat mot gruppen. Detta motverkar maktlöshet och stigma och stärker gruppen, både på individ- och kollektiv nivå. Dessutom berikas vi och vårt gemensamma livsrum ifall vi i det bereder plats för människor från skilda miljöer, av olika ursprung och skilda identiteter.

Vad gäller jämställdhetsperspektiv... Vad ska man säga om det, i en verklighet där unga flickor kränks på daglig basis i stadens skolor? Där övergrepp sker under skoldagen. Där unga flickor träder fram i media och berättar om hur de kunnat fortsätta att sälja sig under pågående vård för sexuellt självskadebeteende. Den bild mina unga vänner ger av att vara tonårsflicka idag är allt annat än jämställd.

Flickor som använder sex som självskadebeteende är en grupp där destruktiva val; som droger finns i bilden.

Men Stockholm stad monterar avsevärt ner nivån på hjälp som kan fås av den spetskompetens som finns på området; Mikamottagningen, som av sin patienter beskrivits som det enda stället där de har blivit förstådda, hjälpta och bemötta på ett icke kränkande vis. Man hänvisar man till samtal hos socialtjänsten som inte har den kompetensen, och absolut inte det förtroendet hos målgruppen. Tvärtom beskriver många hur de känt sig stigmatiserade, inte sedda, inte förstådda. Och det är väl inte så märkligt. Utan relevant utbildning och erfarenhet blir det inte rätt. Det krävs mer än att man bekänner sig till ett perspektiv. Det måste också visas, praktiskt, i handling och i de beslut som man fattar. Mikamottagningen måste snarast återställas till den kapacitet man hade innan staden började skära ner på mottagningens verksamhet. DET är ett svek mot en redan skör grupp, som i praktiken lämnas i sticket!

Mål 3: Antalet kvinnor och män samt flickor och pojkar som utvecklar skadligt bruk, missbruk eller beroende av alkohol, narkotika, dopningsmedel eller tobak ska successivt minska

En politik där en ungdom som ertappas med att experimentera med droger hamnar i brottsregistret, får böter (som hen kanske inte kan betala utan som går till inkasso) stöter effektivt ut individen i fråga innan hen ens har börjat erövra sin plats som produktiv medborgare. Att finnas i brottsregistret innebär att många arbetsgivare inte anställer, eftersom de kräver att den arbetssökande ska redovisa registerutdrag. Böter, innan man har en inkomst, och som man eventuellt inte kan betala leder till förlorad

kreditvärdighet. Dessa faktorer är ett svårforcerat hinder för den som vill ta sig in på arbets- och bostadsmarknad. Att marginalisera ungdomar, att försvåra för dem att skaffa sig en sund vuxentillvaro, är att jämna vägen in i en alternativ livsföring, där kriminalitet och problematiskt bruk förekommer.

Det måste finnas andra sätt att uppmärksamma ungdomar i riskzonen än att ge dem ett brottsregister.

Åtminstone, borde man titta strukturerat på ifall det har de positiva effekter som man tror.

Jag utger mig inte för att kunna svara på frågan om varför en del fastnar i ett beroende/skadligt bruk. Men jag tror mig känna till faktorer som bromsar en sådan utveckling.

Gällande tobak så tror jag att man redan nu gör rätt. Attitydförändring, tillgångsbegränsning, höjda priser och försvåra för rökare (rökning förbjuden på olika offentliga platser). Åldersgränser.

Dopning vågar jag inte uttala mig om. Det är ett specialområde som jag aldrig kommit i kontakt med – såvitt jag vet.

Alkohol och narkotika – multifaktoriellt. Dels behöver människor få hjälp med svårigheter av psykiatrisk/neuropsykiatrisk natur. Det finns teorier om att en hög del av amfetaminanvändarna har en adhd diagnos och självmedicinerar. Samsjukligheten i gruppen måste beaktas, och hanteras. Andelen personer med erfarenhet av övergrepp och andra missförhållanden ter sig för ett lekmanöga oproportionellt hög. De som har växt upp i hem där alkohol och/eller narkotika varit ett vardagligt inslag likaså. Vilket alltså talar för att om man vill stävja drogproblem i vuxen ålder så måste man uppmärksamma barn som har det svårt och stödja dem och föräldrarna på adekvat vis. Såvitt jag förstått är barn som omhändertagits enligt LVU kraftigt överrepresenterade vad gäller låg utbildning, arbetslöshet, kriminalitet och framtida missbruk... Att inte alla barn som är tvångsomhändertagna har ett eget ombud med skyldighet att dels kolla hur barnet har det, dels vara skyldig att hålla en tät kontakt och agera om/då barnet ifråga behöver en utomstående vuxens hjälp är under all kritik!

Vill man minska andelen personer med problematiskt bruk av alkohol och narkotika måste man titta på hur man agerar då barn behöver extra stöd. Dagens barn är morgondagens vuxna. Man måste också ge stöd till dem som befinner sig där. Adekvat beroendebehandling och mycket stöd (individuellt naturligtvis), utredning av samsjuklighet och det som ofta fallerar är att den som är i behov av insatser från flera aktörer hamnar emellan de berömda stolarna. Istället för att få mer hjälp – får man ingen. När all kunskap idag säger att man behöver få samtidiga insatser mot den samsjuklighet som man lider av. Neddragningen av stöd enligt LSS... undrar vad det kommer med för framtida pris?

En fråga; varför uppmärksammas inte dem som har ett spelberoende?

Har tagit del av skrivningen rörande hur kommuner och landsting ska samverka kring en SIP. Det vänligaste jag kan säga är att brukarperspektivet saknas. Totalt. Den grova indelningen av patienter/klienter som gör att beroendesjuka med insatser från fler än en aktör alltid hamnar i samma kategori som t ex en svårt dement person som

vårdas i hemmet är också märklig. Det finns mycket mer att säga men detta är inte rätt forum.

Mål 4: Kvinnor och män samt flickor och pojkar med missbruk eller beroende ska utifrån sina förutsättningar och behov ha ökad tillgänglighet till vård och stöd av god kvalitet

Om antalet människor med beroende/problematisiska brukare ska minska, måste man också erbjuda god och effektiv vård. Idag har man dragit ner på större delen av den kommunala heldygnsvården och min uppfattning är att man i första hand remitterar den som söker hjälp till den öppenvårdsinsats som stadsdelen själv organiserar (alternativt den specialiserade, landstingsdrivna öppenvården, t ex LARO behandling). LSS stödet monteras ner, avsevärt.

Jag har sett och fått beskrivet för mig om god öppenvård, som uppskattas mycket av många patienter, problemet är att det ofta inte ges alternativ. Man har en öppenvårdsinsats. Med risk att förenkla så har den kommunala öppenvården ofta karaktären av gruppterapi enligt tolvstegsmodell. Detta passar naturligtvis inte alla. Det bör finnas fler alternativ, eftersom målgruppen ifråga är långt ifrån homogen. Att, som många vuxenenheter resonerar, kräva att den sökande först ska ha provat kommunens egen öppenvård innan andra insatser övervägs är inte i linje med behovet av individuellt anpassad vård. Jag ska inte behöva misslyckas med ett alternativ för att komma ifråga för det som jag behöver. Här syns tydligt att det är ekonomiska hänsyn, snarare än patienternas behov, som styr.

Behoven ser naturligtvis helt olika ut, för den med ett riskbruk som har en förankring i samhället i form av jobb och bostad och för den i ett problematiskt bruk som är helt kriminellt identifierad. Den förste kan säkert med framgång behandlas samtidigt som hen är kvar i sin hemmiljö. För den andre kan det vara förödande att vara kvar där längre, missbrukskompisar etc finns.

Den person som idag söker beroendevård via kommunen får bereda sig på att slåss för sin sak. Att man behöver hjälp är ofta inte nog. Naturligtvis handlar det om minskade resurser. I dag är det inte heller ovanligt att personer som t ex har sk LARO behandling bor på härbärke. Det är naturligtvis helt förkastligt. Att kräva total drogfrihet av dem som sover på en sovsal med andra personer, väldigt ofta aktiva i missbruk, psykiskt sjuka och/eller traumatiserade är dömt att misslyckas. Därutöver beskriver man inte sällan en natt på härbärke som långt ifrån säker. Stölder, misshandel, t o m våldtäkter förekommer. Vägglöss är ett faktum på så gott som allihop.

Staden behöver utöka verksamheten BostadFörst! Detta måste erbjudas inte bara dem med psykisk ohälsa, utan även personer som har problem med droger/alkohol.

För våldsutsatta kvinnor behöver man utöka med skyddade boenden som tar emot kvinnor i substansbruk. Idag är de hänvisade till de få platserna som finns på en ideell verksamhet – Qjouren, samt 4 platser på stadens eget boende Hvilan. 4 platser, i en stad där ett relativt nyöppnat sprutbyte har mer än 1800 pat varav ca 600 kvinnor, där LARO har ca 2500 pat varav ca 800 är kvinnor. Kvinnor som så gott som allihopa har

varit utsatta för våld och sexualiserat våld av varierande karaktär och grovlek. Och vart vänder sig en transperson i samma situation?

Är det meningen att kvinnor som, utöver våldet dom utsatts för, har ett problematiskt bruk ska gå tillbaka till förövaren? Sova på gatan? Ovärdigt att inte kunna erbjuda skydd åt personer som lever i en så extremt utsatt situation!

Man behöver erbjuda dessa individer screening för PTSD och erbjuda behandling om så behövs. Här krävs samordning med sjukvården. Man behöver skapa verksamheter där människor som kommer från våldsutsatta situationer kan känna sig trygga. (Socialstyrelsen räkning av hemlösa visade på att 1/3, ca 850, av de kvinnor som 2017 hamnat i hemlöshet har gjort det som en följd av våld i nära relationer). Barn omhändertas av anledningen att mamman inte kan ge dem en trygg miljö därför att partnern är våldsam vilket är sorgligt och upprörande. Utöver att vara utsatt för våld, så förlorar kvinnan sitt hem och sitt barn – det förefaller helt orimligt att ansvaret att hantera och reda ut våldssituationen i hemmet, dvs skapa trygghet, ska vara hennes ansvar. Här måste staden skapa tvingande rutiner för hur mamma och barn ska kunna skyddas utan att separeras ifrån varandra av den anledningen. Hög tid att även denna extremt utsatta grupp får samhällets skydd.

Långsiktigt mål 5: Antalet kvinnor och män samt flickor och pojkar som dör och skadas på grund av sitt eget eller andras bruk av alkohol, narkotika, dopningsmedel eller tobak ska minska

Vad gäller tobak är man på rätt spår. Framgångsrikt, långsiktigt, attitydförändrande påverkansarbete där man har använt skattepålagor och begränsningar (ålder, annonser etc) på ett effektivt sätt.

Doping har jag inget att säga om. Saknar såväl kunskap som erfarenhet.

Alkohol; Med skattepålägg kan man styra konsumtion till svagare sorter.

Långsiktigt attitydförändrande arbete. Idag, då vi har bilder av tumörer på cigarettpaketet kanske man skulle ha skrumplevrar på vinflaskorna? Begränsning av alkoholreklam! Ta lärdom av det framgångsrika arbetet med att minska tobaksbruket.

Narkotika; Utdelning av överdosmedicinen Naloxon på kommunens härbärgen, boenden och där kommunen har ramavtal, kopplat till undervisning av målgruppen i HLR. Insatser till målgruppen som inte är villkorade. Empowerment; låt de som ska nyttja insatserna vara med och utforma dem. Gör dem till medskapare!

Grupper som är exkluderade och marginaliserade söker inte så gärna hjälp av ett samhälle i vilket de inte upplever sig välkomna. Frågan om kriminalisering av det egna bruket har fler sidor än vad som är uppenbart vid första anblicken. (Emcdda, Who, Internationella Röda Korset, m fl förespråkar alla att det egna bruket inte ska vara kriminaliserat av just den anledningen). Jag är väl medveten om att det är en fråga där inte kommunerna fattar beslut. MEN den aspekten måste också lyftas.

Mål 6: En folkhälsobaserad syn på ANDT inom EU och internationellt

Folkhälsobaserad.. dvs fokus på medborgarnas hälsa och överlevnad. Inget utrymme för moralism och värderingar. Mycket välkommet, i ett sammanhang där man inte för

SÅ länge sedan fiskade röster med slogans som: ”Det ska vara svårt att knarka, och lätt att söka hjälp”.

Personer i målgrupperna välkomnar säkert ett förhållningssätt baserat på evidens och saklig professionalism då de söker hjälp från stadens verksamheter i ANDT relaterade problem. Stigma (och självstigma) är en del av problemet med att nå dem som skulle behöva nås.

Equal Stockholm (RFHL)

Equal Stockholms (RFHL) yttrande daterat den 29 mars 2018 har i huvudsak följande lydelse.

Inledning

Vi har verkat i staden på dessa områden i över 50 år. En stor del av de problem som beskrivs gällande ANDT-frågor är samma och lika som de varit i många år. Kvinnor uppsöker vården i lägre omfattning. Unga flickor får sämre vårdutbud senare än killar. Missbruket pendlar och skiftar. Narkotikadödligheten är stor liksom skadorna.

Vi upplever att kommunen står och stampar i sitt preventiva arbete. Man saknar riktning på hur och mot vilka grupper man ska rikta resurserna. Som en följd av detta saknas konkreta idéer om hur man kan och ska göra för att minska problemen. Man gör i stor omfattning samma saker man alltid gjort trots att man vet att det i huvudsak inte fungerar. En gång för några år sedan berättade en av stadens drogsamordnare på en konferens om hur hon och polisen tog föräldrar i en buss och åkte till Vanadisparken. Där spelade polisen upp ett rollspel om hur det gick till när en langare sålde droger till en ungdom. Detta slogs upp som nyskapande vad gällde prevention. Vi som verkat i branschen länge skakade bara på huvudet. Vad uppnådde man med detta?

Vi menar att missbruk och beroende till stora delar är ett symptom på andra djupt liggande problem. Missbruk och beroende handlar otroligt mycket om fattigdom i vid bemärkelse. Vi anser att pengar skall användas där de gör mest nytta. I det här fallet handlar det om att lägga drogpreventiva resurser på områden och människor där skadorna är som störst. Under lång tid har alkohol- och drogkonsumtion bland Stockholms ungdomar varit högst i stadsdelen Östermalm. Men skadorna av alkohol och droger där är inte omfattande. Då utgör konsumtionen där, trots att den är hög, som vi ser det, inte ett problem. Resurserna bör läggas någon annanstans där de förhindrar skador.

En övergripande strategi måste alltså leda till en i grunden förändrad praktik för att inte bli ett dokument som saknar betydelse.

Med detta sagt ställer vi oss i huvudsak bakom Stockholms stads ANDT- program.

OBS! *Vi vet väldigt lite om doping. Vi stöter inte på människor som sysslar med det. Våra svar omfattar därför inte personer med den typen av problem.*

Vart tog spelberoendet vägen?

Vid årsskiftet fick kommunerna ansvaret för behandling av spelberoende. Vi har inte hittat ett enda ord om detta i strategin. När avser kommunen att implementera spelberoende i denna strategi eller kommer det en särskild strategi för detta?

Socialtjänstens organisation

Vi ser socialtjänstens stuprörsorganisering med enheter som ibland kan ha helt andra och motstridiga agendor som väldigt ineffektivt socialt arbete som ställer till problem för personer med missbruk och beroende. Vi ser som exempel ofta i vår verksamhet hur ekonomihandläggare gör helt andra prioriteringar än vuxenhandläggare och ibland kan avbryta placeringar på t.ex. olika boenden med stress och ibland akut hemlöshet som följd. Detta motverkar prevention av missbruks- och beroendeproblem.

Organisation för implementering

Vi ser få skrivningar i förslaget till program om vilka personer/funktioner i de olika nämnderna som ska bevaka ANDT-strategin och dess genomförande. Man pratar kort om en samordnare i berörda nämnder som har ANDT-frågorna som delar av sin arbetsuppgift. Vi ser detta som en svaghet i strategin.

Budgetmedel för implementering

Vi vet inte om det finns budgetmedel avsatta för att bevaka ANDT-strategin. Om det inte gör det vill vi lyfta samma farhågor som i punkten ovan.

Brist på den täta kopplingen mellan social utsatthet och missbruk/beroende

Som vi ser det finns en mycket tät koppling mellan social utsatthet/psykisk ohälsa och missbruk/beroende i den meningen att de två förra ofta leder till det senare. Vi ser väldigt få skrivningar i detta program som pekar på denna koppling och som adresserar lösningar och resurser.

Man skriver kort om att ANDT- programmet skall präglas av ett jämlikhetsperspektiv. Sedan blir det inte mycket mer, annat än pliktskyldiga skrivningar. Det finns, som vi ser det, en nyckelmening eller nyckelkunskap, i programmet som anger att konsumtionen av ANDT-medel är högre i välbeställda områden än i fattiga, men trots att konsumtionen är högre, är skadorna mindre. Så har det varit länge. Vi drar slutsatsen av detta att ANDT- frågorna i hög grad ligger bortom själva ANDT-preparaten. Vi ser att strategin måste vara att stärka skyddsfaktorer i områden där skyddsfaktorer generellt är svaga. Man kan säga att väldigt många av våra medlemmar och de personer ur våra målgrupper som vi möter, har påbörjat sitt missbruk i mycket unga år, många vid 13 – 14 års ålder och sedan har ett livslångt missbruk tagit vid. Vi ser också hur många av deras föräldrar i sin tur innehåft alla klassiska riskfaktorer beträffande eget missbruk, psykisk ohälsa och fattigdom. Riskfaktorer som varit kända under mycket lång tid. Hur är det möjligt att det kunnat gå som det gjort? Hur har samhället kunnat släppa taget?

Som vi ser det är barn och unga en mycket viktig generell målgrupp och som en följd av detta blir skolan och utbildningsväsendet en viktig del. I skolorna ser vi en ordentlig satsning på elevhälsovården, som på många håll är eftersatt idag, som central. Finns tillräckligt med psykologer på skolorna, kuratorer? Vi är, på grundval av egna erfarenheter tveksamma.

Vi menar att det är centralt med små klasser i dessa områden så att alla barn blir sedda och att skolan känns trygg och fungerande för alla. Så är inte fallet idag. Klasserna är stora och för att extra resurser skall sättas in för ett barn, krävs att barnet har en psykiatrisk diagnos av något slag. Kommunen går på diagnosen istället för på behovet hos barnet. Mycket märkligt agerande av en kommun anser vi.

Vi ser det som viktigt att det finns många vuxna i skolan som barn kan knyta an till, ibland i brist på närvarande föräldrar. Just nu råder ett stort fokus på kunskapsresultat i skolan och en stor press på att lärare skall lära ut kunskap. Det är självklart viktigt, men då måste detta kompenseras även med annan personal som har andra perspektiv än just lärandet, på barnen.

Brist på den täta kopplingen mellan psykisk ohälsa och ANDT-medel

Det är väl belagt att det finns en stark koppling mellan psykisk ohälsa och användning av ANDT-medel. Denna koppling lyser i stort med sin frånvaro i strategin. Man behandlar dessa två tätt sammankopplade ämnen var för sig. Det låter sig inte göras och riskerar att leda fel. En kort sökning i Socialstyrelsens läkemedelsregister anger följande siffror för Stockholms län av psykoaktiva och/eller beroendeframkallande läkemedel. Stockholms kommun utgör cirka hälften av länets invånare, en del patienter äter fler än ett läkemedel. Oklart hur många. Vi menar ändå att dessa siffror ge en indikation över den psykiska ohälsan i staden. Mellan 200 – 300 000 medborgare i kommunen borde alltså någon gång under året ha fått ett recept utskrivet för psykisk dåligt mående. Det är en stor andel. Med kunskapen som finns om de täta sambanden mellan psykisk ohälsa och missbruk/beroende borde detta lyftas särskilt i ANDT-strategin. Detta är också en grupp som röker mer än andra varför denna grupp borde vara föremål för olika insatser från kommunen.

Läkemedelsstatistik

<i>År</i>	<i>Läkemedel</i>	<i>Ålder</i>	<i>Antal patienter</i>
2017	Antidepressiva	0-85+	195 317
2017	Medel vid opioidberoende	0-85+	1 627
2017	Opioider	0-85+	165 309
2017	Sömnmedel och lugnande medel	0-85+	174 606
2017	Adhd-medel – central-stimulantia	0-85+	30 373
2017	Adhd-medel - icke-central-stimulantia	0-85+	4 458

2017	Antipsykotika exkl. litium	0-85+	34 541
Summa:			606 231

Socialstyrelsens statistikdatabas 2018-03-26

Beroendeskapande läkemedel

Som synes av tabellen ovan åter över 300 000 människor i länet beroendeskapande läkemedel. Om vi halverar detta till 150 000 personer i Stockholm i enlighet med exemplet ovan så ger det en bild av ett stort beroendeproblem. Till detta ska läggas ett växande bruk av illegalt införda beroendeskapande läkemedel som Tramadol, Fentanyl och bensodiazepiner. Detta är till delar landstingets ansvar men frågan är om de tar det? Det finns idag en specialiserad avdelning för läkemedelsberoende personer. De väljer sina patienter noga: enbart patienter beroende av förskrivna lagliga opioider eller bensodiazepiner, utan annan psykisk ohälsa tas emot. Behovet är större. Och bristen på adekvat vård och behandling leder människor till narkotikabrott, man beställer medicin man är beroende av över internet. Staden bör inleda samtal med landstinget om hur det hanterar denna grupp.

En del av denna grupp människor behöver också komma iväg på behandlingshem. Detta är något som endast beviljas i undantagsfall av socialtjänsten då man anser, och det med rätta, att detta är en fråga landstinget har ett ansvar för. Men om landstinget inte tar sitt ansvar?

Socialpsykiatrins klienter

Vi vet att en hel del personer som är klienter i socialpsykiatrin också har missbruks/beroendeproblem. Vi ser att kunskapen om missbruk/beroende är ganska dålig hos kommunal personal som möter denna grupp. Dessa borde också bli föremål för utbildning i ämnet.

Äldre + 65

Vi ser att gruppen över 65 i stort är frånvarande i programmet. Detta samtidigt som allt fler rapporter kommer in om att äldres alkoholanvändning ökar. Detta samtidigt som det blir allt vanligare att äldre personer vräks från sina lägenheter. Ibland på grund av dålig ekonomi, ofta på grund av ett eskalerande missbruk av alkohol.

Vi har genom åren stött på ett antal personer äldre än 70 som blivit hemlösa. De hänvisas av kommunens socialtjänst till härbärgen och akutboenden. Vi menar att det är att utsätta gamla människor för oacceptabla risker och påfrestningar.

Vi ser också hur etablerade missbrukare blir allt äldre men ser en valhänthet inför dessa människors problem i kommunens agerande gentemot dem. Alla dessa personer bor inte inom ramen för Bostad Först. Det är hemtjänstpersonal som möter dessa personer. Hemtjänstpersonal som ofta saknar utbildning för och kunskap om beroende och missbruk. Vi menar att äldreförvaltningens personal också bör utbildas i missbruk/beroende/psykisk ohälsa.

Anhöriga och närstående

Anhöriga och närstående till personer med missbruk/beroende/psykisk ohälsa utgör själva riskgrupper för att utveckla dessa problem. Denna stora grupp människor borde vara föremål för information och stöd från kommunen och dess personal. Nu nämns denna grupp snabbt och närmast pliktskyldigt.

Bostäder

Att ha ett fungerande boende utgör grunden i en människas liv. Stockholm präglas av bostadsbrist. Bostadsbristen genererar missbruk och beroendeproblem. Vi vet att det byggs som aldrig förr i Stockholm. Vi vet också att för många fattiga människor är hyrorna så höga i nyproduktion att det är omöjligt att bo där. Vi vill väcka tanken på att införa det som kallas social housing. Social housing eller ”affordable housing”, har en negativ klang i Sverige och ett standardsvar brukar vara att i Sverige har vi allmännyttan och därför behövs inte dessa åtgärder. Vi menar att detta påstående inte stämmer. Att det kanske var så förr i tiden med statliga bostadssubventioner och andra åtgärder. Nu är läget ett helt annat. Det har skett en stor utveckling av modeller för social/affordable housing i andra länder och de problem som förut var förknippade med dessa satsningar i form av stigmatisering och att ansamla människor med problem på en liten yta är idag borta. Dags att pröva och hitta modeller för Stockholm anser vi.

SHIS; Stiftelsen Hotellhem i Stockholm

Vi ser SHIS som en resurs för arbetet med ANDT-frågor i Stockholm. Vi ser det därför som olyckligt att SHIS i allt högre grad vill definiera sig som ett ”vanligt” bostadsföretag. Det finns stora behov av mellanboenden med personal att vända sig till för stora grupper av personer med missbruksproblem. Ofta är det inte problem gällande själva missbruket det handlar om utan basala frågor som att få hjälp med att betala räkningar, myndighetskontakter, osv. I detta fyller SHIS en viktig roll. SHIS nämns inte som en resurs i programmet. SHIS är en stor resurs och viktig aktör i arbetet med ANDT-frågor.

Om narkotika

Det övergripande målet för programmet är ”en stad fri från narkotika och dopning, med minskade medicinska och sociala skador orsakade av alkohol och med ett minskat tobaksbruk”.

Vi ställer oss skeptiska till målet med den narkotikafria staden och betraktar det som en eftergift till en dogmatisk statlig politik på området. Vi menar att detta övergripande mål faktiskt motverkar de efterföljande delmålen om ökad tillgång till vård och behandling samt minskade skador och dödlighet av ANDT- medel som vi absolut kan ställa oss bakom.

På sidan 30 i programmet finns skrivningar som berättar vilka effekter det övergripande målet har: ”En högre narkotikakonsumtion än i övriga landet samvarierar med en högre narkotikarelaterad dödlighet och fler vårdade med narkotikadiagnos. Sammantaget finns det stora skäl för staden att utveckla vården och stödet till personer med missbruk och beroende.”

”Befolkningsundersökningar visar hur en stor grupp personer med regelbundet narkotikabruk inte kommer i kontakt med sjukvården. Studier visar hur det bland brukare är betydligt färre kvinnor än män som någon gång har haft kontakt med sjukvården eller polisen med anledning av sitt narkotikabruk.”

Vi menar att den stora anledningen till att narkotikaberoende personer undviker myndighetskontakter och kontakter med sjukvården är kriminaliseringen av det egna bruket av narkotika. Det kan bli rättsliga problem. Kvinnor kan bli av med vårdnaden om sina barn. Man kan bli av med bostaden. Man kan bli av med ett försörjningsstöd om man har något.

Myndigheter uppfattas i högre grad som ett hot än en möjlighet. Detta gör att man som beroende i görligaste mån undviker vård- och myndighetskontakter, med en sämre hälsa och ökade skador som följd. De nuvarande skrivningarna i det övergripande målet motverkar dessutom att vård och stöd utvecklas.

Vi menar att ett bättre övergripande mål är: ”En stad med minskade medicinska och sociala skador orsakade av alkohol, narkotika och dopning och med ett minskat tobaksbruk”.

Denna vision skulle också bättre sammanfatta den linje som staden och landstinget redan bedriver i praktiken. En stor andel av stadens alternativboenden är lågtröskelboenden, alla akutboenden är lågtröskel, staden ger omfattande bidrag till verksamheter som vänder sig till aktivt narkotikaberoende personer, det finns en acceptans hos kommunens egen personal för att det är svårt att sluta med droger och att det förekommer aktivt och långvarigt narkotikabruk hos stadens klienter.

På landstingssidan finns sprutbyten, beroendemottagningar som ger behandling även om det förekommer narkotikakonsumtion, en hel vårdcentral för personer som är narkotikaberoende, osv.

Dessutom är narkotikaanvändningen så vanlig att den i vissa åldersgrupper är större än alkoholanvändningen. Att i det läget prata om en stad fri från narkotika riskerar att skada förtroendet för strategin då den kan uppfattas som verklighetsfrånvärd.

Om tillgång till behandling

Vi menar att stadens utbud av samtalsbehandlingar är dåligt och att man bör satsa mer på utbyggnad av dessa i alla stadsdelar och särskilt de socialt utsatta. Detta är inte minst viktigt då vi lever i en stark expansion av cannabisanvändning. Det finns effektiva behandlingsprogram för cannabis i andra kommuner som staden kan lära sig av och ta hit. Vi ser också stora behov av ökad tillgång till behandling av beroendeskapande läkemedel.

Diskussion med försäkringskassan angående reducerad sjukpenning vid öppenvårdsbehandling

Vi har fått signaler om regeländringar från försäkringskassan vilket gör att försäkringskassan enbart godkänner tid i gruppbehandling ledd av personal som sjukpenninggrundande. Det gör t.ex. att de personer som är sjukskrivna och som går i

behandling på Öppenvård Sydost tre timmar på förmiddagen och som hittills haft eftermiddagen fri för reflektion och bearbetning av behandlingen, nu inte får full ersättning. Det orimliga i detta bör kommunen kommunicera med försäkringskassan.

Hälso- och sjukvårdsnämnden i Stockholms läns landsting

Hälso- och sjukvårdsnämnden i Stockholms läns landstings yttrande daterat den 10 april 2018 har i huvudsak följande lydelse.

Stockholms läns landsting (SLL) har inbjudits att lämna synpunkter på Stockholms stads förslag till program för alkohol-, narkotika-, dopnings-, och tobakspolitiken (ANDT) 2018-2021, dnr 154-2048-2017.

Programmet syftar till att lyfta fram utvecklingsområden för staden i ANDT-relaterade frågor, med det övergripande målet att Stockholm ska vara en stad fri från narkotika och dopning, med minskade medicinska och sociala skador orsakade av alkohol samt ett minskat tobaksbruk.

Programmet består av sex långsiktiga mål som relateras till den regionala strategi- och handlingsplanen för ANDT-arbetet i Stockholms län 2017-2020. Positivt är att överenskommelsen kring ”Samverkan kring personer med missbruk/beroende” (2017) mellan kommunerna i länet och Stockholms läns landsting lyfts som ett viktigt styrdokument som programmet relaterar till. Programmet kompletterar överenskommelsen genom att lyfta vikten av insatser i det förebyggande ANDT-arbetet.

Mottagare av programmet är stadens medarbetare och omfattar stadens alla nämnder och bolag.

Programmets yttersta målgrupp är stadens alla invånare med särskilt fokus på insatser som handlar om att skydda barn mot eget och andras skadliga bruk av ANDT.

Programmet är väl genomarbetat med kartläggning kring konsumtion och skador av ANDT i Stockholms stad.

Programmets delmål ska följas upp av respektive nämnd och bolag. Förslag på indikatorer är kopplade till delmålen, vilket i sin tur även kommer att främja uppföljningen av Stockholms läns regionala strategi- och handlingsplan (HSN 2017-2020).

SLL ställer sig bakom till Stockholms stad förslag till program kring alkohol-, narkotika-, dopning-, och tobak.

Ekonomiska konsekvenser

Stockholms stads förslag till program kring alkohol-, narkotika-, doping-, och tobak får inga ekonomiska konsekvenser för SLL.

Konsekvenser för patientsäkerhet

Förslaget får inga konsekvenser för patientsäkerheten.

Konsekvenser för jämställd och jämlik vård

Stockholms stads förslag till program kring alkohol-, narkotika-, dopnings-, och tobakspolitiken främjar genom den förebyggande inriktningen på sikt en bättre hälsa hos befolkningen i Stockholms stad genom att lyfta:

- Jämlikhetsperspektiv
- HBTQ-perspektiv
- Barnrättsperspektiv
- Jämställdhetsperspektiv

Miljökonsekvenser

I enlighet med landstingets miljöpolitiska program har hänsyn till miljön beaktats och bedömningen är att det inte är relevant med en miljökonsekvensbeskrivning i detta ärende.

Länsstyrelsen i Stockholms län

Länsstyrelsen i Stockholms läns yttrande daterat den 20 mars 2018 har i huvudsak följande lydelse.

Länsstyrelsen Stockholm tillstyrker förslaget till Stockholms stads program för ANDT-politiken 2018–2021.

Programmet kan väl fungera som ett gott exempel till andra kommuner.

Länsstyrelsen vill särskilt bekräfta betydelsen av stabila organisationsstrukturer med ett brett och stadsövergripande ansvarstagande för ANDT-arbetet, implementerade ANDT-handlingsplaner i verksamheterna och tydliga målgruppsprioriteringar samt ett utvecklat system för uppföljning genom indikatorer.

Förtydligande

Länsstyrelsen föreslår att man förtydligar ansvarsfördelningen för ANDT-samordningen på nationell, regional och lokal nivå (sid. 5). Folkhälsomyndigheten har regeringens uppdrag att samordna ANDT-arbete och uppföljning på nationell nivå och Länsstyrelsen har ett samordnande uppdrag på regional nivå. Ansvaret för lokal samordning är kommunens.

Övergripande synpunkter

Den nationella ANDT-strategin lyfter betydelsen av att ANDT-arbetet bidrar till att öka jämlikhet i hälsa och att barn ska skyddas från skadliga effekter av ANDT. För att jämlikheten i hälsa ska öka är arbetet mot rökning av särskilt stor betydelse, då rökningen har en stark social gradient. Här är insatser för att säkra rökfrihet i barn- och ungdomsmiljöer, insatser för att tidigt uppmärksamma och stödja rökare till rökfrihet och det strategiska arbetet inom Tobacco Endgame/Rökfritt Sverige 2025 av särskilt stor vikt.

Utifrån ett barnrättsperspektiv bedömer Länsstyrelsen det som viktigt att alla barn i staden får möjlighet till en tobaksfri skol- och fritidsmiljö, avsett verksamhetens

huvudmannaskap (inom exempelvis tobaksfri skola och hälsofrämjande skola). Alla barn i familjer med missbruk/beroende, våld och/eller psykisk ohälsa eller sjukdom har också rätt att uppmärksammas och erbjudas stöd.

Länsstyrelsen ser vinster med styrning genom tydliga och gemensamma indikatorer för att följa upp ANDT-arbetet, något som främjar implementering och också efterfrågas av verksamhetsföreträdare såväl i staden som i andra kommuner i länet. Programmet innehåller förslag på ett flertal processindikatorer som mäter om planerat arbete genomförts. Länsstyrelsen rekommenderar att antalet indikatorer som också mäter effekt av genomförda insatser införs där så är möjligt.

Flera av de föreslagna indikatorerna mäter *antal* verksamheter som genomfört ett visst arbete eller antal i en målgrupp som nåtts (exempelvis föräldrar som fått stöd, boenden för ensamkommande barn som implementerat en ANDT-plan eller gym som diplomerats i 100 % ren hårdträning). Länsstyrelsen rekommenderar att indikatorerna också mäter *andel* för att stadens ska få en god bild av hur väl arbetet nått ut. Universellt preventionsarbete behöver vanligen nå en viss dos för att ha potential att bidra till önskade effekter på samhällsnivå.

Från den 1 januari 2018 har kommunerna ett utökat ansvar för att förebygga, motverka och bistå med insatser vid spelmissbruk på samma sätt som vid alkohol- och substansmissbruk. Det skulle kunna finnas ett värde av att inkludera spelfrågorna i gällande ANDT-program, alternativt att länka till styrdokument som kommer att vägleda det kommunala arbetet kring spel.

Synpunkter utifrån mål och delmål

Mål 1: Tobaksfria miljöer

Enligt den nya tobakslagstiftning som föreslås av regeringen är entréer till offentliga byggnader inkluderade som rökfria miljöer och tillståndspliktigande. Beslut väntas i riksdagen den 16 maj.

Programmet lyfter en regelbunden tillsyn av rökfrihet på skolgårdar. Länsstyrelsen ser ett värde i att också specificera tillsynsarbetet av övriga rökfria miljöer. Som indikator föreslås antal tillsynsbesök av andra rökfria miljöer än skolgårdar.

För att följa upp efterlevnaden av lagstiftningen gällande rökfria miljöer föreslås att indikatorer inte bara avser antal nya rökfria zoner och antal tillsynsbesök, utan också mått som mäter efterlevnaden av rökfriheten.

Mål 1: Tillsyn av tobak, alkohol och kosttillskott samt kontroll av receptfria läkemedel

I programmet föreslås en utökad tillsyn på försäljningsställen för tobak i närhet till skolor. Länsstyrelsen ser fördelar med en liknande formulering gällande utökad tillsyn enligt alkohollagen vid sena öppettider eller i områden med särskilt stor utsatthet för alkoholrelaterat våld/brott.

Länsstyrelsen får signaler om en oroande utveckling gällande narkotikaanvändning på krogen i centrala Stockholm. För ett tiotal år sedan kunde en motsvarande utveckling vändas, delvis tack vare den utvärderade metoden Krogar mot Knark.

Länsstyrelsen föreslår därför att staden ser över möjligheten att aktualisera arbetet inom Krogar mot Knark tillsammans med polis och krögare. Detta arbete kopplar också an till arbetet med Ansvarsfull alkoholservering och till mål 3, då krogen är en viktig arena för att förebygga och tidigt upptäcka riskabla alkohol- och narkotikavanor bland unga vuxna.

Indikatorer som skulle kunna komplettera delmålet är andel serveringsställen där tillsynsbesök genomförts och andel underåriga som enligt Stockholmsenkäten uppger att de själva köper tobak i butik eller alkohol i butik eller på restaurang.

Mål 1: Prevention vid evenemang

Det vore önskvärt att inkludera preventionsinsatser även vid festivaler och musikarrangemang i delmålet om prevention vid evenemang, då berusning och narkotikaanvändning kan bidra till ohälsa men också till ökad otrygghet, våld och övergrepp på dessa arrangemang.

Mål 1: Samverkan mellan ANDT- och brottsförebyggande arbete

Länsstyrelsen ser positivt på att staden pekar ut att brotts- och ANDT-förebyggande kunskap ska genomsyra stadsutvecklingen samt ny- och ombyggnationer. Här ser staden ut att ligga i framkant och Länsstyrelsen följer med intresse stadens arbete, då frågan har betydelse även för regional nivå. Indikatorer för att följa upp arbetet saknas.

Mål 2: Stadsövergripande kompetensutvecklings- och informationsinsatser

Länsstyrelsen ser behov av att stadsövergripande kompetens- och informationsinsatser om föräldrastöd ges till stadsdelarna i samverkan mellan Socialförvaltningen och Framtid Stockholm. Samverkansstrukturer mellan föräldrastöd och ANDT kan behöva utvecklas i staden.

Mål 2: Hälsöfrämjande skola

Ett tips till ”Förslag till aktiviteter” för skolorna i Stockholm är att använda Elevhälsoportalen som utarbetats av Stockholms läns landsting.

Mål 2: Stöd till föräldrar

För att öka antalet fäder i föräldrastödgrupper kan målgruppsanpassningar behöva göras även utöver kommunikationsinsatser, exempelvis genom manliga gruppleddare och mötesplatser som lockar fäder.

Länsstyrelsen föreslår att staden konkretiserar programmet gällande användning av evidensbaserade föräldrastödsprogram så som ABC och KOMET.

Mål 2: Fritid och föreningsliv

Länsstyrelsen ställer sig positiv till att programmet pekar ut att stadens gym ska arbeta enligt metoden 100 % ren hårdträning och att kommersiella träningsanläggningar uppmuntras att göra detsamma. Då metoden består av tre delar: utbildning av såväl gympersonal som andra professionella, diplomering och samverkan behövs ett

förtydligande kring hur staden ska säkerställa att metoden implementeras i sin helhet. Erfarenheterna från andra kommuner och län är att det krävs samordning för att arbetet ska implementeras framgångsrikt.

Mål 3: Tidig upptäckt/Stöd och sammanhållen vård

Länsstyrelsen föreslår förtydliganden gällande vilka insatser och strategier som ska användas för att nå stadens egen personal och vilka som ska användas för att nå befolkningen i stort, då dessa strategier ofta skiljer sig åt. Detta gäller både för tidig upptäckt och för stöd och sammanhållen vård. Det vore också bra med förtydliganden gällande strategier för att tidigt uppmärksamma riskabel användning av tobak, alkohol, narkotika och dopningspreparat. Det kan behövas olika strategier för de olika preparaten då vissa är legala och andra illegala.

Indikatorn om andel använda metoder enligt Socialstyrelsens riktlinjer kan behöva kompletteras för att möjliggöra uppföljning av olika strategier och metoder för tidig upptäckt och stöd och vård till olika målgrupper.

Arenorna krogen och festivaler är viktiga för tidig upptäckt och uppsökande arbete om man tidigt vill uppmärksamma framför allt unga vuxna med en riskabel ANDT-användning. Här behövs både ett långsiktigt och systematiskt arbete och mer tillfälliga insatser.

Länsstyrelsen bedömer att det utifrån föreslaget program är svårt att se vad insatserna under stöd och sammanhållen vård innebär, väntade effekter av insatserna och hur de kommer att följas upp.

Mål 4

Då framför allt rökningen har en stark social gradient kan det finnas anledning för staden att ge stadsdelarna en vägledning i lokal prioritering av arbetet mot rökning. Ett stärkt motivationsarbete inom exempelvis socialtjänsten till rökslutarstöd i områden med mycket rökning, eller till grupper med särskilt stor frekvens av rökning, kan bidra till att öka jämlikheten i hälsa i staden.

Mål 5: Barn och ungas skydd

Länsstyrelsen ser att det kan finnas ett värde i att ansvaret för barn och ungas skydd delades mellan SdN och UtbN, då skolan är den verksamhet som når alla stadens barn.

Mål 5: Stärkt barnperspektiv inom socialtjänsten

Länsstyrelsen vill betona vikten av att barn i familjer med missbruk/beroende, våld och/eller psykisk ohälsa eller sjukdom uppmärksammas och att såväl föräldrar som barn bör erbjudas stöd.

Mål 5: Stöd till anhöriga

Delmålet gällande stöd till anhöriga är formulerat ur ett verksamhetsperspektiv snarare än ett medborgarperspektiv. Ett förslag kan vara att utveckla programmet så att stödet

till anhöriga inte bara ska kommuniceras ut, utan också tas emot av målgruppen på önskat sätt.

Polismyndigheten, polisregion Stockholm

Polismyndigheten, polisregion Stockholms yttrande daterat den 15 mars 2018 har i huvudsak följande lydelse.

Öppna drogsener

Polisregion Stockholm, Länsstyrelsen Stockholm, Tullverket, Kriminalvården och Stockholms läns landsting ingår i ett länsamarbete för ANDT-arbetet i Stockholms län. En gemensam strategi och handlingsplan för ANDT-arbetet under 2017-2020 är beslutad. Ett av målen med denna samverkan är att antalet öppna drogsener i Stockholm minskar genom lokal samverkan mellan myndigheter. Polisregionen har kartlagt antalet öppna drogsener i Polisregionen (inklusive Gotland) och av dessa 43 kartlagda öppna drogsener finns 24 i Stockholms stad. I programmets delmål 2.13 nämns att stadens uppsökande verksamheter uppmärksammar barn och unga som vistas i riskfyllda miljöer och skyndsamt vidtar åtgärder. Polisregionen anser att även andra av stadens verksamhetsinriktningar kan generera ett gott resultat i arbetet med detta mål i ett långsiktigt perspektiv, exempel på detta kan vara Trafikförvaltningen eller stadsdelskontoren. Polisregionen föreslår att Stockholms stad uttalar i programmet att samtliga verksamhetsinriktningar i staden ska, efter egna förutsättningar, arbeta mot hanteringen av narkotika på stadens öppna drogsener tillsammans med andra myndigheter och organisationer.

Begränsa sena serveringstillstånd

I syfte att reducera antalet våldsbrott och ordningsstörningar i nöjesrelaterad miljö föreslår Polisregionen at staden inom det långsiktiga målet *1 – Tillgång till alkohol, narkotika, dopningsmedel och tobak ska minska* – bör tydliggöra en inriktning att motverka överetablering av sena alkoholserveringstillstånd (till kl. 03:00 och 05:00) i våldsdraubade områden. För att förebygga ordningsstörningar i ett trygghetsskapande syfte för boende bör staden även tydliggöra en inriktning att inte medge alkoholserveringstillstånd till kl. 05:00 i bostadsområden.

Reservationer m.m.

Socialnämnden

Reservation anfördes av Andréa Ström m.fl. (alla M) enligt följande.

- Att förvaltningens förslag till beslut bifalls delvis.
- Att därutöver anføres följande

Förvaltningen föreslår att staden ska arbeta aktivt för att nå målet inom det internationella initiativet Tobacco Endgame. Eftersom vi inte ställer oss bakom initiativet delar vi inte heller uppfattning att vi bör arbeta aktivt för att uppnå målen.

Även om initiativet är lovvärt i den mening att man önskar minska andelen i befolkningen som röker och förbättra folkhälsan så är det otydligt och träffar fel på flera punkter, vilket gör att staden inte bör ställa sig bakom.

I ärendet talas omväxlande om Tobacco Endgame och Rökfritt Sverige 2025, men det framkommer inte vad som gäller för det rökfria snuset. Aktörerna bakom kampanjen är inte tydliga på den punkten. Dock står det att läsa i ärendet att även om initiativet fokuserar på cigarrettrökning, så framgår det av bakgrundsbeskrivningen att även snus bör få en egen tidtabell för utfasning.

Initiativet erkänner därmed inte snusets positiva roll för folkhälsan, något som Socialstyrelsen gjorde redan 2005. Faktum är att snus i praktiken anses vara ett av de mest effektiva sätten för att sluta röka. Enligt Socialstyrelsen och Folkhälsomyndigheten orsakar rökningen samhällskostnader på 30 miljarder kronor årligen och ca 10 000 – 12 000 dödsfall. Motsvarande siffror från dessa myndigheter rörande snus finns inte att tillgå, vilket inte är konstigt då snusbruk inte har så allvarliga konsekvenser.

Uppskattningsvis har 300 000 personer slutat röka med hjälp av snus. Senast i helgen rapporterade media om forskning som konstaterade att det globalt förekommer noll dödsfall av snus, men drygt sex miljoner dödsfall globalt till följd av rökning. Att då ta de första stegen mot en utfasning även av snuset är därmed kontraproduktivt om man samtidigt hänvisar till folkhälsan. Staden bör inte ställa sig bakom en linje som inte tydligt gör skillnad på rökning och snus, och ska inte heller bidra till att likställa cigaretter och snus.

Vidare är det inte bra för den lokala demokratin att binda sig vid lobbyorganisationers agendor som styrande för verksamheten. Vi anser därmed att Stockholms stad inte bör ansluta sig till organisationer som arbetar med opinionsbildning i syfte att påverka beslut som den politiska organisationen i staden själv kan påverka genom egna målsättningar och beslut.

Slutligen konstaterar vi att det är märkligt att den socialdemokratiskt ledda majoriteten i Stockholms stad i denna fråga fattar rakt motsatt beslut jämfört med den socialdemokratiskt ledda majoriteten i Göteborgs stad.

Äldrenämnden

Särskilt uttalande gjordes av Michaela Hollis (KD), Dennis Wedin m.fl. (M), Ann-Katrin Åslund (L) enligt följande.

Det föreliggande ANT-programmet är bitvis väldigt övergripande och hänvisar till att alla nämnder och bolag ska bryta ner programmet till sina områden. Det är en lovvärd strävan.

Dock, denna ambition falnar direkt och betänkligt när det gäller äldre. Dessa omnämns förvisso som målgrupp i inledningen av programmet, men när det kommer till delmål och förslag på aktiviteter finns inget skrivet om alkohol och äldre.

Både kvinnor och män dricker alkohol högre upp i åldrarna. Ökningen av antalet äldre kvinnor som avled av alkoholrelaterade orsaker har mer än fördubblats mellan 2001 och 2015. Detta är utomordentligt allvarligt. Det är därför allvarligt att Stockholms stads program för alkohol-, narkotika-, dopnings-, och tobakspolitiken 2018-2021 inte ägnar denna grupp så mycket som en bokstav om förebyggande och behandlande insatser utan endast konstaterar att målgruppen finns. Vi vill därför att programmet kompletteras med både delmål och aktiviteter beträffande äldre och alkohol

Kungsholmens stadsdelsnämnd

Särskilt uttalande gjordes av Arvid Vikman m.fl. (alla S), Anders Ödmark m.fl. (alla MP) och Reijo Kittilä (V) enligt följande.

Vi kan konstatera att Stockholms stad har en högre narkotikakonsumtion som samvarierar med en högre narkotikarelaterad dödlighet och fler vårdade med narkotikadiagnos än andra delar av Sverige.

Kungsholmens sprututbytesverksamhet är idag hårt belastad och behovet att öka verksamheten till fler platser är stor. Vi är fast beslutna om att sprututbytesverksamheten i länet behöver byggas ut och att en utbyggnad av sprututbytesverksamheten har fördelar med att samförläggas till sjukhusområden.

Målet med sprututbytesverksamhet är att förebygga spridning av blodsmitta som HIV, hepatiter och andra blodburna infektioner bland personer som injicerar droger. Sprututbytesverksamheterna arbetar även med att motivera de som deltar i programmet att bryta sitt missbruk och att ta emot vård och behandling.

Sprututbytesverksamheter rekommenderas av bland annat Folkhälsomyndigheten och en rad internationella organisationer. När tillgängligheten till sprututbyten ökar möjliggör vi för människor med missbruk, som vill ha hjälp men tidigare har haft svårt

att få kontakt med rätt samhällsinstanser, att faktiskt kunna få den hjälp de många gånger vill ha.

Vi vill därför tillägga att sprututbytesverksamheten ska ha en självklar plats i förslaget till Stockholms stads program för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken 2018-2021.